

LATVIJAS SPORTA PEDAGOĢIJAS AKADĒMIJA

Monta JAKOVĻEVA

TRENERU PROFESIONĀLĀS DIDAKTISKĀS KOMPETENCES PILNVEIDE TĀLĀKIZGLĪTĪBĀ

Promocijas darba kopsavilkums

Pedagoģijas doktora grāda iegūšanai sporta zinātnes nozarē
sporta pedagoģijas apakšnozarē

Promocijas darbs izstrādāts ar ESF atbalstu projektā “Atbalsts sporta zinātnei”
Nr. 2009/0155/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/010 darbības programma „Cilvēkresursi un
nodarbinātība” 1.1.2.1.2. apakšaktivitāte „Atbalsts doktora studiju programmu īstenošanai”

Rīga, 2013

Promociju darbs tika izstrādāts Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijā no 2006.gada līdz 2012.gadam.

Darba vadītājs:

Dr.paed., prof. **Jānis Žīdens**

Konsultante:

Dr.paed., asoc.prof. **Andra Fernāte**

Padomes priekšsēdētājs:

Dr.paed., prof. **Uldis Grāvītis**

Promocijas padomes komisijas locekļi:

Dr.paed., profesore Agita ĀBELE

Dr.paed., profesors Leonīds ČUPRIKS

Ph.D., asoc.profesors Arunas EMELJANOVAS (Lietuva)

Dr.paed., asoc.prof. Andra FERNĀTE

Dr.paed., profesors Juris GRANTS

Ph.D., asoc.profesore Aija KĻAVIŅA

Ph.D., profesors Rolfs KARLSONS (Zviedrija)

Ph.D., asoc.profesors Andre KOKA (Igaunija)

Dr.habil.paed., profesors Jānis LANKA

Dr.asoc.profesors Krzystof PIECH (Polija)

Dr.med., profesore Inese PONTAGA

Dr.paed., profesors Andris RUDZĪTIS

Dr.paed., asoc.profesore Žermēna VAZNE

Promocijas padomes zinātniskā sekretāre:

Dr.paed., doc. **Irēna Dravniece**

Promocijas darba recenzenti:

1. Dr.Sc.soc., profesors **Audronius Vilkas** (Vilnius Pedagogical University)

2. Dr.paed., asoc.profesore **Ilze Miķelsone** (Liepājas Universitāte)

3. Dr.paed., profesore **Agita Ābele** (Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija)

Disertācijas aizstāvēšanas notiks 2013.gada 14.februārī

LSPA, 205.auditorijā (Rīgā, Brīvības gatvē 333)

Ar disertāciju un kopsavilkumu iespējams iepazīties LSPA bibliotēkā

ISBN: 978-9934-8138-7-0

SATURS

Promocijas darba vispārīgs raksturojums.....	4
1. Pētījuma metodes un norise.....	7
2. Rezultāti.....	12
3. Diskusija.....	25
4. Secinājumi un rekomendācijas.....	26
Promocijas darba rezultātus atspoguļojošo zinātnisko publikāciju saraksts.....	29
Ziņojumi starptautiskās zinātniskās konferencēs	30
CV.....	32
Pateicības	33

Promocijas darba vispārīgs raksturojums

Izglītības procesi vairs netiek uztverti viennozīmīgi. Izglītība mūsdienās nav tikai mācīšana un mācīšanās, bet ietver arī mūžizglītību, mobilitāti, integrāciju, tālākizglītību, pašvērtēšanu un citas jomas. Veidojot demokrātisku izglītības telpu mūsdienu Eiropā, ir nepieciešama sabiedrības atbildība, spēja mainīties un pilnveidoties.

Pašreiz situācija Latvijas un kopējā Eiropas Savienības darba tirgū izvirza prasību pēc mācīšanās un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas mūža garumā, ko arvien vairāk atbalsta gan valsts, gan darba devēji. Mūžizglītība tiek uzskatīta par Eiropas Savienības valstu politikas stūrakmeni cilvēkresursu attīstības jomā. Informācijas sabiedrībā cilvēku zināšanām un prasmēm ir izšķiroša nozīme augsta labklājības līmeņa sasniegšanai.

UNESCO starptautiskās komisijas ziņojumā "Izglītība divdesmit pirmajā gadsimtā" uzsvērts, ka "tradicionālās prasības izglītībai, kas bija virzītas galvenokārt uz kvantitatīvām zināšanām, nākotnē vairs nebūs piemērotas, un tādēļ izglītības galvenie uzdevumi ir mācīšanās zināt, mācīšanās darīt, mācīšanās dzīvot kopā ar citiem un mācīšanās būt (personībai), mācīties izvēlēties". Tas nozīmē, ka izglītības procesam jābūt organizētam tā, lai uzmanība tiktu veltīta katram un visiem šiem mācīšanas veidiem. Šajā ziņojumā akcentēta doma, ka mūsdienās vajadzīgo zināšanu un informācijas nozīmīguma pieaugums padara „priekšstatus par profesionālajām prasmēm par novecojušu dogmu, izvirzot priekšplānā personīgo kompetenci” (Nākotnes izglītības meti, 1998). Tas norāda, ka uzmanība tiek pievērsta darbinieku pieprasījumam ar augstākām prasmēm, akcentējot nepieciešamību pēc zināšanām un prasmēm strādāt komandā un gatavību uzņemties atbildību.

Tālākizglītībai piemīt sava specifika, kas paredzēta gan profesionālo, gan sociālo, gan personības vajadzību apmierināšanai. Kompetenču pilnveide visos šajos virzienos ir kļuvusi par 21.gadsimta svarīgāko mūžizglītības mērķi. Vajadzību pēc nepārtrauktas kompetenču pilnveides nosaka mūsdienu mainīgā vide un arvien jaunās darba tirgus prasības.

Pētījuma objekts: treneru tālākizglītības process.

Pētījuma priekšmets: treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveide tālākizglītībā.

Pētījuma subjekts: dažādu sporta veidu treneri un treneru tālākizglītības programmu eksperti.

Pētījuma mērķis: strukturēta, teorētiski un zinātniski argumentēta trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modeļa izstrāde tālākizglītībai, izpētot tālākizglītības profesionālās pilnveides programmu

efektivitāti un izveidojot treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijus.

Hipotēze

Tālākizglītībā treneru profesionālā kompetence uzlabosies, ja:

- pirms tālākizglītības programmu realizēšanas tiks noteiktas treneru vajadzības un iespējas profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidei;
- treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības programmu saturs un tā īstenošana mācīšanās situācijās ir vērsta uz zināšanu, prasmju un attieksmju integrēšanu.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izstrādāt treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijus.
2. Izpētīt un analizēt treneru tālākizglītības iespējas un vajadzības Latvijā.
3. Izvērtēt treneriem piedāvāto tālākizglītības programmu efektivitāti treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidē.
4. Izstrādāt strukturētu, teorētiski un zinātniski argumentētu treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeli.

Pētījuma metodoloģiskais pamatojums:

Pētījumu metodoloģisko pamatu veido:

- zinātnisko autoru izteiktās atziņas, kas saistītas ar izglītības, tālākizglītības un mūžizglītības izpratnes skaidrojumu (*Fjeld, 1998; Lundgren, 1999; Koķe, 2001; Jarvis, 2004*), Latvijas valdības un Eiropas Savienības institūciju reglamentējošie dokumenti (Eiropas komisijas dokuments „Mūžizglītības memorands”, 2000; Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007-2013);
- pieaugušo mācīšanās īpatnībām, kas paustas zinātnieku atziņās (*Rogers, 1969; Knowles, 1980; Koķe, 1999; Žogla, 2001; Lieģeniece, 2002; Maslo 2003; Nelson, Cushion, Potrac, 2006; Salīte, 2009, u.c.*);
- kompetences veidošanas un attīstības likumsakarību daudznazīmība zinātniskās pieejās (*Spencer, Spencer, 1993; Spector, de la Teja, 2001; Orthey, 2002; Perrenoud, 2004; Tiļļa, 2005; Žeep, 2006; Rauhvargers, 2008; Santos, Mesquita, Graca, Rosado, 2010; Duffy, Petrovic, Crespo, 2010*) un Eiropas kvalifikācijas ietvarstruktūras pieeja mūžizglītībai, 2009);
- trenera kompetences strukturēšanas teorijas (*Lyle, 2002; Lemyre, Trudel, 2004; Demers, 2006; Bales, 2007; Duffy, 2008; Côté, Gilbert, 2009 u.c.*);
- sistēmpieeja izglītības procesu un organizāciju darbības izpētē (*Šmite 2004; Beļickis, 1995; Blūma, 2000*);

- uz dalībnieku vajadzībām orientētā pieeja treneru tālākizglītības programmu efektivitātes novērtēšanai (Ross, 2010; Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011);
- zināšanu un prasmju integrēšanas teorija (Baartman, Bruijn, 2011).

Pētījuma bāze:

- Pilotpētījumā aptaujāti 97 respondenti:
  - 30 – 1. līmeņa augstākās profesionālās programmas studenti;
  - 31 profesionālās pilnveides „C” izglītības programmas sporta veida trenera kvalifikācijā studējošais;
  - 36 ESF projekta dalībnieki – dažādu sporta veidu treneri.
- Aptaujā par mūžizglītības nozīmīgumu aptaujāti 191 dažādu sporta veidu treneris (ESF projekta “*Kompetents sporta pedagogs*” profesionālās pilnveides programmas profesionālajā izglītībā iesaistīto pedagogu kompetences paaugstināšana dalībnieki).
- Ekspertu intervijā par tālāk izglītošanās īstenošanas iespējām un attīstību treneru profesionālās kompetences pilnveidei piedalījās pieci tālākizglītības programmu eksperti.
- Video materiālu analīze - novērotas ESF projekta “*Kompetents sporta pedagogs*” profesionālās pilnveides programmas piecas teorētiski/praktiskās nodarbības.
- Aptaujā par treneru profesionālās kompetences pašnovērtējumu piedalījās 36 dažādu sporta veidu treneri.

Pētījuma zinātniskā novitāte:

- Izstrādāts strukturēts, teorētiski un zinātniski argumentēts treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modelis tālākizglītībai.
- Izstrādāta treneru profesionālās didaktiskās kompetences definīcija.
- Izstrādāti treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji un līmeņu apraksts.
- Faktoru analīzē noskaidrots mūžizglītības personiskais un profesionālais nozīmīgums treneriem: pašrealizēšanās, profesionālās kompetences pilnveide, inovatīvo metožu pilnveide un fiziskā un garīgā attīstība.

Pētījuma praktiskā nozīmība:

1. Izstrādātie treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji palīdz noteikt trenera esošās profesionālās didaktiskās kompetences pamatraksturojumu, kas nepieciešams treneru turpmākās profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides plānošanai tālākizglītībā.
2. Mūžizglītības personiskais un profesionālais nozīmīgums treneriem - pašrealizēšanās, profesionālās kompetences pilnveide, inovatīvo metožu

- pilnveide un fiziskā un garīgā attīstība, ņemams vērā treneru tālākizglītības programmu satura plānošanā.
3. Izveidotas piecas treneru profesionālo darbību raksturojošās grupas, kas nosaka tālākizglītības organizēšanas nepieciešamību, ņemot vērā treneru vajadzības profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidei.
  4. Strukturētu, teorētiski un zinātniski argumentētu trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modeli var lietot tālāk izglītošanās procesa mainīgajā vidē, sekmējot trenera mācīšanās uzdevumu izpildi mācīšanās situācijās, kas veicinās nepieciešamās profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidi.

Pētījuma aizstāvēšanai izvirzītās tēzes:

- Treneriem tālākizglītības vajadzības ir saistītas ar inovatīvām zināšanām profesijā, pilnveidojamo profesionālo kompetenci, fizisko un garīgo attīstību un motivējošiem faktoriem tālāk izglītoties.
- Ir četri trenera profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji: plānošanas, organizēšanas, vadīšanas un novērtēšanas struktūrkomponenti. Katram kritērijam ir trīs līmeņi, kuri raksturo trenera dažādos profesionālās didaktiskās kompetences izpildes veidus.
- Trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveide tālākizglītībā jāorganizē piecās treneru profesionālo darbību raksturojošās grupās.
- Veidojot tālākizglītības programmas, jāņem vērā treneru uzskati par tālākizglītības iespējām, viņu profesionālo zināšanu, prasmju pašnovērtējums un tālākizglītību motivējošie faktori.
- Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidojas mācīšanās uzdevumos, integrējot trenera zināšanas, prasmes un attieksmes dažādās mācīšanās situācijās. Mācīšanās uzdevumu saturs dažādās mācīšanās situācijās balstās uz treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides vajadzībām, nodrošinot transformācijas procesu profesionālās kompetences izaugsmei.

Promocijas darba struktūru veido: ievads, trīs daļas, secinājumi, rekomendācijas, 22 pielikumi. IZANALIZĒTI 161 AVOTI, NO TIEM 77 LATVIEŠU VALODĀ, 70 ANĢĻU VALODĀ, 6 VĀCU VALODĀ, 11 KRIEVU VALODĀ. Teorētisko un praktisko datu rezultāti vizualizēti 40 tabulās, 42 attēlos.

Pētījuma metodes un norise

Lai realizētu izvirzītos uzdevumus un sasniegtu darba mērķi, lietotas:

- *Teorētiskās pētījuma metodes:* zinātniskās literatūras analīze; izglītības dokumentu materiālu analīze, treneru profesionālās pilnveides programmu kontentanalīze.

- *Empīriskās pētījuma metodes*: treneru aptauja – anketēšana (vajadzību izpētei) kvalitatīvā un kvantitatīvā izpēte; ekspertu intervijas, videonovērošana, kompetences pašnovērtējums.
- *Datu apstrādes metodes*: kvalitatīvo un kvantitatīvo datu interpretācija; triangulācija; matemātiskā statistika.

Literatūras izpēte un analīze veikta visa darba procesā. Skatītas zinātnieku (Fjeld, 1998; Koķe, 2001 u.c.) tālākizglītības izpratnes, analizēts kompetences un kvalifikācijas strukturēšanas teorijas aspekts (Bales, 2007; Duffy, 2008), pieaugušo mācīšanās īpatnības (Rogers, 1969; Žogla, 2001; Lieģeniece, 2002; Maslo, 2003; Tiļļa, 2005; Salīte, 2009), kas skatītas treneru profesionālās pilnveides kontekstā.

Dokumentālo materiālu analīzē izpētīti un analizēti dokumenti, kuru atsevišķās nodaļās vai paragrāfos skarta pētāmā problēma par treneru tālākizglītības īstenošanu: Izglītības likums, Augstākās izglītības likums, Profesionālās izglītības likums, Sporta likums, Profesiju standarts (Sporta treneris, Vecākais sporta treneris), Sporta pedagoga standarts u.c.

Programmu kontentanalīze veikta, ņemot vērā treneru profesionālās pilnveides programmu aprakstus. Analizēts treneru profesionālās izglītības un pilnveides programmu mērķis (lai noskaidrotu, vai tas vērsts uz profesionālās kompetences pilnveidi) un iegūstamie mācību rezultāti, kuri izvērtēti pēc uz dalībnieku vajadzībām orientētās pieejas programmu efektivitātes noteikšanai (Ross, 2010; Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011) un treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem.

Anketēšana veikta treneru tālākizglītības iespēju un vajadzību apzināšanai.

- Sākumdatu ieguvei veikts pilotpētījums anketas aprobēšanai, kurā piedalījās 97 respondenti (esošie un topošie treneri).
- Empīriskajā pētījumā aptaujāts 191 sporta veida treneris - no dažādiem Latvijas reģioniem, kas bija ESF projekta “Kompetents sporta pedagogs” dalībnieki. Ar anketas palīdzību noskaidroti treneru tālākizglītību noteicošie aspekti mūžizglītības kontekstā.

Anketa veidota divās daļās, pirmajā daļā iekļaujot 15 jautājumus, kuri sadalīti 3 blokos, bet otrajā daļā ir 13 apgalvojumi par mūžizglītību un atvērtais jautājums (ceturtais un piektais bloks):

- pirmā bloka jautājumi saistīti ar trenera izglītošanās procesu mūžizglītības jomā, salīdzinošā aspektā izvērtējot šādu informāciju - respondenta dzimums, vidējais vecums, iepriekš iegūtā izglītība, darba stāžs sporta jomā;
- otrā bloka jautājumi saistīti ar profesionālās kompetences pilnveides nepieciešamības izvērtējumu;
- trešā bloka jautājumi saistīti ar tālākizglītības noteicošo faktoru pozitīvo un negatīvo aspektu noskaidrošanu;

- ceturtajā blokā iekļauti 13 apgalvojumi par mūžizglītību, no kuriem respondentiem bija jāizvēlas viens no trim atbilžu variantiem: apgalvojumam piekrītu (1), daļēji piekrītu (2), nepiekrītu (3);
- piektajā blokā ir atvērtais jautājums, kura apstrāde veikta ar *QSR NVivo9* datorprogrammas palīdzību.

Kompetences pašnovērtējums izsniegts aizpildīšanai 36 treneriem.

Izpētot un analizējot kompetences pašnovērtējumu, tika noteiktas treneru profesionālo darbību raksturojošas grupas un veikts katras treneru grupas profesionālās darbības prasmju apraksts.

Ekspertu intervija sniegti eksperti viedokļi par treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības procesa realizāciju.

Intervijā ietvertie jautājumi iedalīti šādos blokos:

- profesionālā pieredze tālākizglītībā;
- veicinošie un kavējošie faktori treneru tālākizglītībā;
- tālākizglītības profesionālās pilnveides programmu realizācija profesionālās kompetences pilnveidei.

Ekspertu atbildes ļāva detalizētāki izprast tālākizglītības sistēmas funkcionālo aspektu no stratēģijas līdz funkcionālajai uzvedībai, kā arī ekspertu atziņu sistēmiskā pieeja ļauj modelēt treneru vajadzības, plānojot darbības, kas iekļaujamas treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modelī.

Treneru tālākizglītošanās procesā ar *videonovērošanas metodi* iegūti videomateriāli. Kvalitatīvajā pētniecībā videomateriālus izmanto, pētot dabiskas situācijas (*Knoblauch, 2004*).

Uzfilmētais materiāls tika apstrādāts ar *QSR NVivo 9* datorprogrammu, kodējot pēc izstrādātajiem treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem (pēc plānošanas, organizēšanas, vadīšanas, novērtēšanas struktūrkomponentiem).

Kvalitatīvo un kvantitatīvo datu interpretācija: kontentanalīze, iegūto datu kodēšana, grupēšana un klāsteru analīze, izmantojot *QSR NVivo9* apstrādes datorprogrammu. Datu grafiskā attēlošana, datu biežuma noteikšana, korelāciju analīze, izmantojot analītisko datu apstrādes datorprogrammu SPSS 15,0.

Matemātiskās statistikas metode. Empīrisko datu salīdzinošā analīze veikta ar statistiskās apstrādes un analīzes programmu SPSS 15,0 (*Statistical Package for Social Science*) palīdzību. Iegūtie dati ievadīti *Microsoft Office Excel 2007* programmā, lai tos varētu atspoguļoti grafiski un interpretēt.

Pētījumā iegūto datu ticamība aprēķināta ar *Kronbaha –alfa (Cronbachs alpha)* koeficientu (*Kristapsone, 2008*).

Aptaujas datu analīzei lietota:

- aprakstošā statistika;
- korelācijas koeficienta aprēķināšana;
- Kolmagorova –Smirnova tests;
- Vilkoksona rangu tests;
- Manna Vitnija U tests;

- faktoru analīze (*Factor analysis*).

Nozīmīgāko parametru vidējie rādītāji izteikti procentuālā vērtējumā.

Kvalitatīvo datu rezultāti balstīti uz statistiku, kas ļauj novērtēt novērotās parādības statistisko nozīmīgumu. Analizējot datus, veikta kodēšana. Kvalitatīvie dati izmantoti kvantitatīvajā pētījumā iegūto datu papildināšanai, aktualizējot trenera profesionālo darbību raksturojošajās grupās.

Izveidotās dendogrammas balstītas uz *Jaccard's* indeksu, kas pazīstams arī kā *Jaccard's* līdzības koeficients (*Jaccard similarity coefficient*), ko izmanto līdzību un daudzveidību izlases kopu salīdzināšanai.

Pētījuma organizēšanā kopumā piedalījās 329 respondenti. Pētījuma norise attēlota 1.tabulā.

1.tabula

Pētījuma realizēšanas posmi

<i>Mērķis</i>	<i>Saturs</i>	<i>Pētījuma dalībnieki</i>	<i>Rezultāti</i>
1.posms 2006.gada jūnijs-2009.gada jūnijs Situācijas apzināšana un pilotpētījums (n=97)			
Izvirzīt pētījuma problēmu un formulēt sākotnējo hipotēzi	Literatūras, izglītības dokumentu izpēte	Autore	Izpētīta literatūra. Izvirzīta sākotnējā hipotēze. Noteikta pētījuma bāze.
Pilotpētījumā noskaidrot topošo un esošo treneru zināšanu un prasmju pašnovērtējumu	Topošo un esošo treneru zināšanu un prasmju pilnveides nepieciešamības apzināšana ar anketas palīdzību	97 respondenti	Iegūts treneru vērtējums par tālākizglītības nepieciešamību mūžizglītības kontekstā
Izpētīt zinātnisko literatūru par treneru didaktiskās kompetences saturu	Analizēti pētījumi, kas balstīti uz treneru kompetences strukturēšanas teoriju	Autore	Izpētītas zinātniskās publikācijas Izstrādāti profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji
2.posms 2009.gada jūnijs -2011.gada septembris Pētījumu veikšana un datu analīze (n=232)			
Izpētīt treneru viedokļus par tālākizglītības iespējām un vajadzībām Latvijā	Treneru tālākizglītības iespēju un vajadzību izpēte Latvijā	191 respondents	Iegūti dati par treneru vajadzībām kvalitatīvas tālākizglītības nodrošināšanā un iespējām profesionālās jomas pilnveidē. Apkopoti treneru viedokļi par pieejamo tālākizglītību Latvijā
Noskaidrot tālākizglītības programmu vadītāju viedokļus par treneru profesionālās kompetences pilnveides iespējām	Tālākizglītības vadītāju viedokļu apzināšana par tālākizglītības nodrošināšanu dažādu pilnveides programmu ietvaros	5 ekspertu intervijas	Daļēji strukturētas intervijas, kuras kodētas pēc izstrādātiem profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem. Izveidoti 4 tālākizglītības darbības virzieni treneru grupu iedalījumam raksturošanai

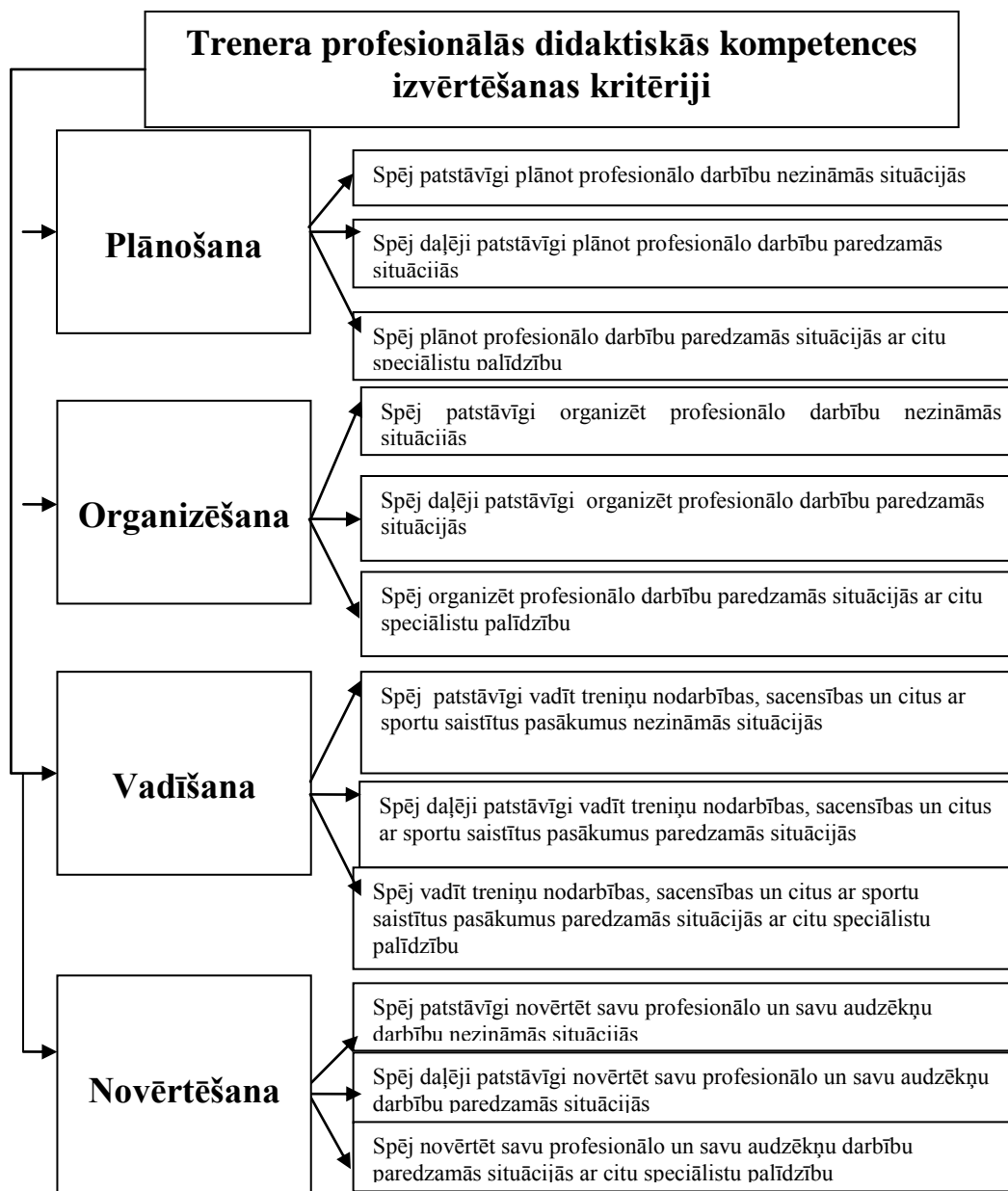
1.tabulas turpinājums

Noskaidrot treneriem piedāvāto profesionālās pilnveides programmu saturu	Profesionālo pilnveides programmu efektivitātes izvērtējums, ņemot vērā dalībnieku orientēto pieeju	Formālās un neformālās profesionālās pilnveides programmas	Pēc uz dalībnieku vajadzībām orientētās pieejas novērtēta piedāvāto programmu efektivitāte, raksturojot treneru profesionālo didaktisko kompetenci. Izveidots treneru izglītības programmu un profesionālās pilnveides programmu analītisks raksturojums
Novērot treneru mācīšanās norises procesu tālākizglītībā	Piecu teorētiski praktisko nodarbību videonovērošana, izvērtējot trenera mācīšanās procesu pēc izveidotajiem profesionālās didaktiskās kompetences kritērijiem	5 teorētiski praktiskās nodarbības - videomateriāli	Iegūtie dati kodēti. Savstarpējo mijsakarību dendogrammā izveidojušās 8 līdzīgas grupas, kuras apvieno 2 lielākas grupas. Videonovērošanā konstatētas mācīšanās procesa mijsakarības
Apzināt un izanalizēt treneru kompetences pašnovērtējumu	Noskaidrot treneru profesionālās darbības izpildes pamat raksturojumu un nepieciešamās pilnveides vajadzības tālākizglītībā	36 respondenti	Izveidotas piecas treneru profesionālo darbību izpildi raksturojošas grupas. Katrai treneru grupai akcentēti nepieciešamie uzlabojumi tālākizglītībā
3.posms 2011.gada oktobris – 2012.gada augusts			
Pētījumu rezultātu apkopošana			
Izveidot strukturētu, teorētiski un zinātniski argumentētu trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeli	Iegūto pētījumu rezultātu datu matemātiski statistiskā apstrāde. Trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeļa izveide, kas balstās uz zināšanu, prasmju un attieksmju integrēšanu <i>profesionālā pilnveidē</i> un empīriskā pētījuma izvērtējuma rezultātu analīzi.	Autore	Veikta korelācijas un faktoru analīze kvantitatīvo datu interpretācijai. Veikta kodēšana, modelēšana kvalitatīvo datu interpretācijai. Izveidots strukturēts treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modelis

REZULTĀTI

Teorētiskā daļā izpētīt zinātniskās publikācijas par treneru izglītošanās iespējām, realizēts pētījuma pirmais uzdevums. Ņemot vērā treneru kompetences strukturēšanas teorijas (Bales, 2007; Duffy, 2008), pieeju sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēmām (Tiļļa, 2005) un Eiropas Kvalifikācijas ietvarstruktūras (EKI) mūžizglītības kvalifikācijas līmeņus,

izstrādāti profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji, kas sastāv no treneru profesionālās darbības četriem struktūrkomponentiem - plānošanas, organizēšanas, vadīšanas un novērtēšanas, kur katru no komponentiem raksturo trīs konkrētas situācijas darbības līmeņi (sk. 1.att.).

1.att. **Profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji**

Pēc zinātnieku atziņām (Bales, 2007; Duffy, 2008) definētas trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides iespējas tālākizglītībā, kas ietver vairāku zinātnes jomu kompetences.

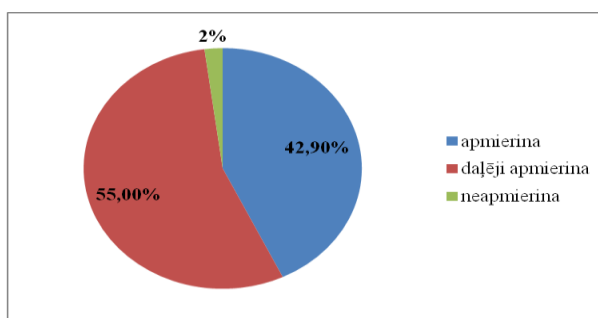
Treneru profesionālā didaktiskā kompetence ir spēja noteikt izglītības mērķus, izvēlēties piemērotas metodes to risināšanai, spēja sasaistīt didaktisko mērķi ar līdzekļiem un mācīšanās metodēm, spēja identificēt un analizēt pedagoģiskās problēmas, spēja stratēģiski un analītiski formulēt treniņu

didaktiskos pamatus konkrētās situācijās, spēja analizēt mācību situācijas, nosakot to cēloņus un risinājumus, spēja vadīt pedagoģisko procesu (audzēkņa un sevis attīstīšanai), spēja orientēties un darboties nestandarta situācijās un apstākļos, plānojot, organizējot, vadot un novērtējot treniņa darbu.

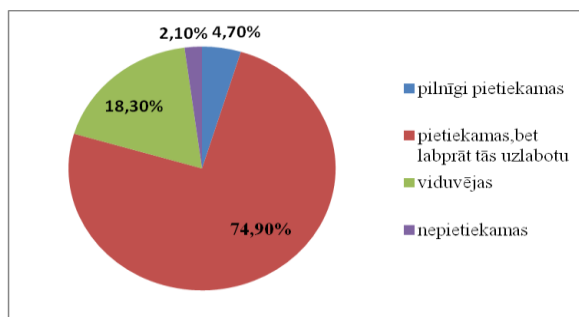
Lai realizētu pētījuma otro uzdevumu, izpētītas un analizētas treneru tālākizglītības iespējas un vajadzības Latvijā, izmantota literatūras analīze. Pēc literatūras analīzes var secināt, ka Latvijas konkurētspēja arvien vairāk ir atkarīga no izglītības saiknes ar darba tirgus izmaiņām un spējas sagatavot cilvēku darbam mainīgos apstākļos visa mūža garumā, un ka jāveido elastīgas tālākizglītības sistēmas, kuru pamatā ir uz mācību rezultātu (kompetencēm) balstīta pieeja.

Treneru vajadzību izpētei (n=191) profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidošanai veikts empīriskais pētījums. Pētītas zinātnieku atziņas par izglītības, tālākizglītības un mūžizglītības izpratni, kompetences strukturēšanas teorijas un pieaugušo mācīšanās konteksts profesionālajā pilnveidē.

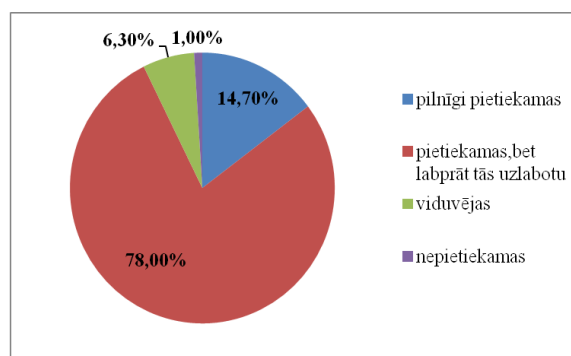
Treneru viedoklis par piedāvātajām tālākizglītības iespējām izglītoties Latvijā, esošajām zināšanām un prasmēm, iesaistīšanos tālākizglītībā un informētību par jaunākajām inovācijām profesionālajā jomā Latvijā ir šāds:

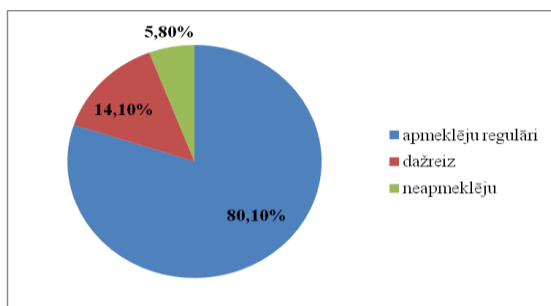
2.att. Treneru viedoklis par tālākizglītības piedāvājumu profesionālajā jomā Latvijā

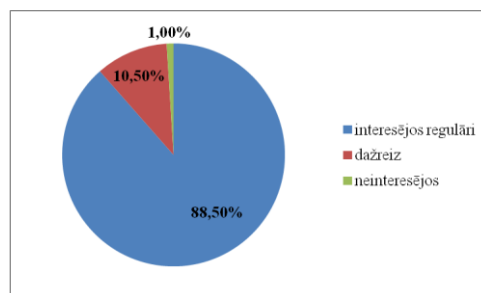
3.att. Treneru viedoklis par teorētiskajām zināšanām profesionālā jomā

4.att. Treneru viedoklis par esošajām prasmēm profesionālā jomā

5. att. Treneru iesaistīšanās tālākizglītībā (kursu, semināru apmeklējumi)

6.att. Treneru informētība par jaunākajām inovācijām profesionālā jomā

Treneru tālākizglītošanās mūžizglītības kontekstā galvenokārt saistīta ar nodarbinātības perspektīvām, kā arī ar pašrealizācijas un pašaktualizācijas spējām, jo tālākizglītošanās procesā tiek papildinātas zināšanas par jaunām inovācijām sporta jomā, pilnveidota profesionālā kompetence un pilsoniskā atbildība.

Treneru viedokļu iegūšanai par mūžizglītības nozīmīgumu veikta faktoru analīze, kur apkopotas un izdalītas četras mūžizglītības personiskā un profesionālā nozīmīguma faktoru grupas.

2.tabula

Mūžizglītības personiskā un profesionālā nozīmīguma faktoru grupu statistiskais raksturojums treneriem

Faktora nr.	Faktora nosaukums	Īpašvērtības	Elementu skaits	Dispersijas daļa (%)
1.	Pašrealizēšanās	4,034	3	31,028
2.	Profesionālās kompetences pilnveide	1,262	3	9,706
3.	Inovatīvo metožu pilnveide	1,157	3	8,902
4.	Fiziskā un garīgā attīstība	1,017	2	7,819
Kopā				57,456

Faktoru interpretācija:

Pirmais faktors ir *pašrealizēšanās*, ko veido trīs komponenti: apgalvojums, ka mūžizglītība palīdz mainīt sabiedrības attieksmi pret nozīmīgiem jautājumiem, piemēram, sportu ($r=.765$), iegūtās zināšanas ceļ pašapziņu un vairo uzņēmību ($r = .48$), mūžizglītība stiprina paaudžu saites ($r = .456$).

Otrais faktors ir *profesionālo kompetenču pilnveide*, ko veido trīs komponenti: apgalvojums, ka mūžizglītībā cilvēks pilnveido profesionālo kompetenci ($r = .708$), mūžizglītībā cilvēks iegūst jaunu informāciju ($r = .627$), mūžizglītība cilvēkam palielina izpratni un veicina personisko attieksmi pret sabiedrībā notiekošo ($r = .456$).

Trešais faktors ir *inovatīvo metožu pilnveide*, ko veido trīs faktori: apgalvojums, ka iegūst jaunākās inovatīvās metodes ($r = .758$), uzzina jaunākās tendences sportā ($r = .757$), mūžizglītībā cilvēks pilnveido radošās kompetences ($r = .629$).

Ceturtais faktors ir *fiziskā un garīgā attīstība*, ko veido divi komponenti: apgalvojums, ka mācīšanās mūžizglītībā cilvēkam nostiprina garīgo, fizisko un emocionālo veselību ($r = .860$) un mūžizglītībā cilvēks pilnveido fizisko un garīgo attīstību ($r = .773$). Iegūtos rezultātus var apkopot četrās mūžizglītības faktoru grupās, kur katrs no tiem ir nozīmīgs un papildina viens otru.

Noskaidrots tālākizglītības iespēju raksturojums Latvijā treneru skatījumā (anketēšanas atvērtais jautājums) ($n=191$), kas norāda uz pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem. Treneru atbildes tika kodētas, un apstrāde veikta ar *QSR NVivo9* datorprogrammas palīdzību. Pēc kodiem veikta klāsteru analīze.

Pēc treneru viedokļu apkopojuma var izdalīt 2 grupas. Viena grupa saistīta ar pozitīvo vērtējumu - treneru ieguvumiem, otra grupa ar negatīvo vērtējumu - problēmām tālākizglītības nodrošināšanā.

Treneri pozitīvi vērtē tālākizglītības organizāciju, piedāvāto kursa tēmu saturu izklāstu un profesionālās kompetences pilnveidi, bet negatīvais viedoklis parāda tālākizglītības programmu saturu, organizatoriskās un attieksmju problēmas, kas tiek argumentētas ar sabiedrības augstāko instanču negatīvo attieksmi pret sportu.

Kā redzams, treneru viedokļi ir ļoti dažādi, tāpēc varu secināt, ka:

- treneru tālākizglītības iespējas ir pietiekamas, bet ne visus trenerus apmierina to piedāvājums, jo, viņuprāt, netiek ņemtas vērā treneru vajadzības (piemēram, kursu tēmas atkārtojas, nav padomāts par tālākizglītības kursu norises laiku. Tos organizē darba laikā, bet treneri no 65 līdz 74 gadiem, kas jau ir pensijas vecumā, ir ļoti atbildīgi un baidās zaudēt darbu, tāpēc interesējošo kursu un semināru apmeklējuma iespējas ir ierobežotas);
- nepietiekams piedāvājums atsevišķos sporta veidos, līdz ar to netiek pilnveidotas jaunas zināšanas un prasmes trenera kompetences uzlabošanai.

Par attieksmju problēmu treneri uzskata negatīvo sabiedrības augstāko instanču attieksmi pret sportu.

Izvērtējot iespēju nodrošinājumu ekspertu skatījumā ($n=5$), eksperti norāda uz treneru tālākizglītības nozīmīgumu profesionālās kompetences pilnveidei.

Treneru tālākizglītības iespējas tiek raksturotas kā pietiekami labas, taču tiek norādīti trūkumi Latvijas sporta politikas un stratēģijas veidošanā un Latvijas Sporta federāciju organizētā tālākizglītības nodrošinājumā.

Treneru (n = 36) kompetences pašvērtējumu kvalitatīvie dati kodēti un apstrādāti ar *QSR NVivo9* datorprogrammas palīdzību. Pēc kodiem veikta klāsteru analīze.

Kompetence kā rezultāts izpaužas situācijas darbības kvalitātes līmenī. Treneru atbildes kodētas un vērtētas pēc (Duffy, 2008) treneru kompetences strukturēšanas teorijas, I.Tiļlas (2005) pieejas sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēmām un izstrādātiem profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem.

Analizējot un apkopojot pašnovērtējuma izpētes rezultātus var iedalīt piecas treneru profesionālo darbību raksturojošas grupas norādot nepieciešamos uzlabojumus profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidei (sk.3.tabulu).

3.tabula

Treneru profesionālo darbību raksturojošās grupas
(pēc treneru kompetences pašnovērtējuma izvērtējuma)

GRUPU RAKSTUROJUMS	Respondentu spējas (kompetences)	Nepieciešamās profesionālās didaktiskās kompetences pilnveide
1. GRUPA: TRENERIS – „patstāvīgs plānotājs, organizētājs, novērtētājs”(PPON)		
<p>darba stāžs no 4 – 6 gadiem/dzīves vieta - nav norādīta/ sporta veids – komandas</p> <p>treneriem profesionālo zināšanu pilnveide tālākizglītībā notiek patstāvīgi, informāciju meklējot internetā un regulāri apmeklējot dažādus seminārus.</p> <p>Profesionālās aktivitātes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • patstāvīgi plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu; • sadarbībā ar citiem sporta speciālistiem veido savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; • sadarbības organizēšana profesionālā darbībā notiek daļēji patstāvīga, kurā tiek iesaistīti arī citi sporta speciālisti. Kopā tiek organizētas un vadītas sacensības; • patstāvīgi organizē un vada treniņa nodarbības; • patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu darbību, kā arī sacensību rezultātus 	<p>Spēj patstāvīgi plānot, patstāvīgi organizēt, patstāvīgi novērtēt</p>	<p>Jāuzlabo spēja veidot programmas</p>

2. GRUPA: TRENERIS – „patstāvīgs plānotājs, organizētājs, programmu veidotājs”(PPOPPrV)		
<p>darba stāžs 30 un vairāk gadi/ sporta veids nav norādīts / dzīvojoši - dažādos Latvijas reģionos/sporta veids–nav norādīts</p> <p>treneriem profesionālo zināšanu pilnveide notiek daļēji patstāvīgi meklējot informāciju laikrakstos, Sporta žurnālos, kā arī apmainoties informācijā un pieredzē ar citiem treneriem. Tiek apmeklēti semināri, ko organizē citi sporta speciālisti. Profesionālās aktivitātes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • patstāvīgi plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu; • patstāvīgi veido un vada savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; • patstāvīgi organizē un vada treniņa nodarbības un sacensības; • daļēji patstāvīgi un ar citu speciālistu palīdzību vērtē audzēkņu un savu profesionālo darbību, ko analizē pēc audzēkņu sacensību rezultātiem un testiem. 	<p>Spēj patstāvīgi plānot; patstāvīgi organizēt, patstāvīgi veidot programmas</p>	<p>Jāuzlabo spēja vērtēt</p>
3. GRUPA: TRENERIS– „patstāvīgs plānotājs”(PP)		
<p>darba stāžs 30 un vairāk gadi/ dzīvojoši dažādos Latvijas reģioniem (sporta veids – individuālas)</p> <p>treneriem profesionālo zināšanu pilnveide notiek ar citu speciālistu palīdzību. Profesionālās aktivitātes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • patstāvīgi plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu ilgtermiņā; • veido un vada savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu gan patstāvīgi, gan sadarbībā ar citiem sporta speciālistiem; • ar citu speciālistu palīdzību, atbilstoši audzēkņu vecumam un spējām organizē un vada treniņa nodarbības; • sadarbības organizēšana profesionālā darbībā ar citu speciālistu palīdzību, kas galvenokārt notiek semināra ietvaros; • daļēji patstāvīgi, kā arī pieaicinot citus sava sporta veida sporta speciālistus vērtē audzēkņu un savu darbību. Sacensību rezultāti tiek analizēti ar videomateriāla palīdzību. 	<p>Spēj patstāvīgi plānot</p>	<p>Jāuzlabo spēja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - organizēt, - vadīt, - vērtēt
4. GRUPA: TRENERIS – „patstāvīgs programmu veidotājs”(PPrV)		
<p>darba stāžs no 7 – 18 gadiem/dzīves vieta- nav norādīta/sporta veids nav norādīts</p> <p>treneriem notiek patstāvīgi profesionālo zināšanu pilnveide. Profesionālās aktivitātes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • patstāvīgi, kā arī sadarbībā ar citiem sporta speciālistiem, plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu; • patstāvīgi veido un vada savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; • sadarbības organizēšana profesionālā darbībā notiek daļēji patstāvīgi, konsultējoties ar citiem treneriem • daļēji patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu profesionālo darbību. 	<p>Spēj patstāvīgi veidot programmas</p>	<p>Jāuzlabo spēja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - plānot, - organizēt, - vadīt, - vērtēt

3.tabulas turpinājums

GRUPU RAKSTUROJUMS	Respondentu spējas (kompetences)	Nepieciešamās profesionālās didaktiskās kompetences pilnveide
5. GRUPA : TRENERIS – „patstāvīgs novērtētājs”(PN)		
<p>darba stāžs no 19 - 30 gadiem/dzīves vieta Rīga/ sporta veids – komandas</p> <p>treneriem profesionālo zināšanu pilnveide notiek daļēji patstāvīgi, apmainoties informācijā ar citiem treneriem. Profesionālās aktivitātes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • daļēji patstāvīgi plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu • ar citiem sporta speciālistiem veido savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; • patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu darbību pēc sacensību rezultātus. 	Spēj patstāvīgi novērtēt	Jāuzlabo spēja: - plānot, -organizēt, - veidot programmas
<p>darba stāžs no 1 - 3 gadiem/ dzīves vieta - dažādi Latvijas reģioni/sporta veids nav norādīts</p> <p>treneriem profesionālo zināšanu pilnveide notiek daļēji patstāvīgi:</p> <p>Profesionālās aktivitātes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu gan patstāvīgi, gan ar citu speciālistu palīdzību (konsultējoties ar treneriem, vadību); • veido savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu ar citu speciālistu palīdzību (sporta speciālisti, federācijas vadošie darbinieki) • organizē un vada treniņa nodarbības gan patstāvīgi, gan ar citu speciālistu palīdzību; • sadarbības organizēšana profesionālā darbībā notiek daļēji patstāvīgi. Tiek organizētas sacensības ar citu treneru palīdzību; • patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu profesionālo darbību 	Spēj patstāvīgi novērtēt	Jāuzlabo spēja: - plānot, -organizēt, - veidot programmas

Realizējot pētījuma trešo uzdevumu ar kontentanalīzes palīdzību, izvērtēta treneriem piedāvāto tālākizglītības programmu efektivitāte pēc uz dalībnieku vajadzībām orientētās pieejas (Ross, 2010; Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011) programmu efektivitātes noteikšanai, uzsverot programmu dalībnieku vajadzības (profesionālo didaktisko kompetenci), kas raksturota pēc izstrādātiem treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem.

4.tabulā apkopots treneru izglītības programmu un pilnveides programmu analītiskais raksturojums.

Visu izpētīto programmu saturā ietvertas treneru zināšanas un prasmes, kas nepieciešamas profesionāls darbības veikšanai, taču pastāv jautājums par programmu mērķa sasniegšanu, kas atspoguļojas treneru kompetences

pašnovērtējumos, aprakstot savas profesionālās aktivitātes izpildi, ko analizējam pēc kompetences procesuālās izpratnes.

4.tabula

Īstenoto profesionālo izglītības programmu un pilnveides programmu analītiskais raksturojums

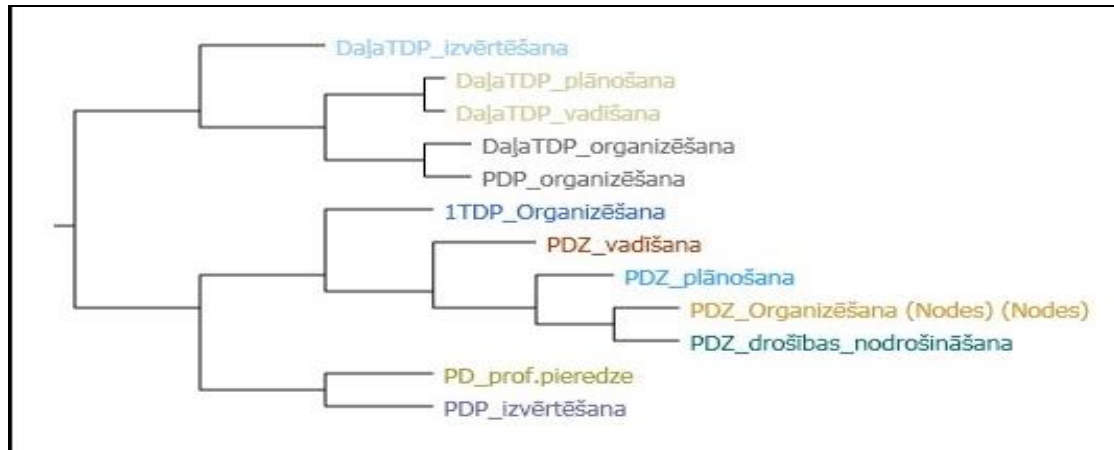
Programma/ Mērķauditorija	Mērķis	Raksturojums pēc profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem
<i>Pirmā līmeņa profesionālā augstākās izglītības programma</i>		
1.līmeņa profesionālā augstākās izglītības studiju programma <i>Izglītības un sporta darba speciālists</i> sporta veida treneriem (<i>piedalījās pilotpētījumā</i>)	Sagatavot sporta veida treneri trenera profesionālajai darbībai, veicinot viņa garīgo un fizisko pilnveidošanos, veidojot brīvu, atbildīgu un radošu personību; veicināt treneru zināšanu un prasmju apguvi, kas nodrošina ceturta līmeņa profesionālās kvalifikācijas iegūvi un sekmē konkurētspēju mainīgos sociālekonomiskos apstākļos	Spēs organizēt treniņa procesu paredzamās situācijās
<i>Profesionālās pilnveides izglītības programma</i>		
Profesionālās pilnveides izglītības programma „C” kategorijas sporta speciālistiem (<i>piedalījās pilotpētījumā</i>)	Iespējas apgūt zināšanas un prasmes, lai nodrošinātu nākamās sporta speciālistus ar sistemātiskām zināšanām un prasmēm, kas ir nepieciešamas sporta interešu izglītības programmu vai profesionālās ievirzes sporta izglītības programmu īstenošanai	Spēs organizēt treniņa procesu paredzamās situācijās
Profesionālās pilnveides izglītības programma „A” kategorijas sporta speciālistiem	Nodrošināt sporta speciālistus ar sistematizētām zināšanām un prasmēm, kas nepieciešamas sporta interešu programmu vai profesionālās ievirzes sporta izglītības programmu īstenošanai, radot iespēju iegūt sporta speciālista „A” kategorijas sertifikātu un rosināt turpināt tālākizglītību sporta jomā	Spēs organizēt treniņa procesu paredzamās situācijās
<i>Profesionālā pilnveides programma (tālākizglītība)</i>		
I sporta speciālista integrēto sporta pedagoģiski psiholoģisko kompetenču pilnveides modulis dažādu līmeņu sporta speciālistiem (<i>piedalījās empīriskajā pētījumā</i>)	Sekmēt sporta speciālista integrēto sporta pedagoģiski psiholoģisko kompetenču pilnveidi, tādējādi nodrošinot sporta izglītības kvalitātes paaugstināšanos un izglītojamo konkurētspēju darba tirgū	Spēs plānot, organizēt un novērtēt audzēkņu un savu darbu paredzamās un nezināmās situācijās
II profesionālās ievirzes sporta speciālistu integrētais praktiskās darbības modulis dažāda līmeņa sporta speciālistiem (<i>piedalījās empīriskajā pētījumā</i>)	Paaugstināt profesionālās ievirzes izglītības pedagogu praktiskās darbības kompetences, sniedzot jaunākās atziņas dažādu sporta veidu treniņu metodikā un pilnveidojot nepieciešamās prasmes praktisko nodarbību vadīšanā un organizācijā	Spēs plānot, organizēt un vadīt mācību treniņu procesu paredzamās un nezināmās situācijās; - spēš novērtēt topošo sporta speciālistu mācību sasniegumus paredzamās un nezināmās situācijās; - spēš integrēt zināšanas praktisko nodarbību plānošanā, organizēšanā, vadīšanā paredzamās un nezināmās situācijās

Konstatēts, ka tikai vienā no izpētītajām programmām vērojams būtisks akcents uz patstāvīgu profesionālo darbību, kas arī parādās treneru vērtējumos, analizējot savu profesionālo darbību pēc „Profesiju standartā” ietvertiem Vecākā sporta veida trenera pienākumiem, kas būtiski profesionālā darba kvalitatīvai veikšanai.

Lai novērtētu tālākizglītības procesā veidotās mācīšanās situācijas veikta videonovērošana, kuras izvērtēšanā analizētas piecas semināra teorētiski praktiskās nodarbības. Pēc I.Tiļlas (2005) pieejas sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēmām tika vērotas mācīšanās situācijas un noteikta treneru zināšanu un prasmju apguve. Videonovērošana veikta II profesionālās ievirzes sporta speciālistu integrētās praktiskās darbības moduļa ietvaros.

Videonovērošanas izvērtēšanā galvenā uzmanība tika pievērsta treneru darbībai (nodarbību teorētiskā un praktiskā daļā) zināšanu, prasmju pilnveidē. Baltoties uz mācīšanās teorijām (Rogers, 1969; Knowles, 1980; Lieģeniece 2002; Žogla, 2001; Maslo, 2003; Tiļļa, 2005; Salīte, 2009), tika novērotas mācīšanās situācijas, nosakot treneru zināšanu un prasmju apguvi profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidē.

Analizējot savstarpējās sakarības ar *QSR NVivo 9* datorprogrammu palīdzību, tika izveidota visu piecu teorētiski praktisko nodarbību videomateriālu apkopjoša savstarpējo sakarību dendogramma, kas sagrupēta pēc līdzības pazīmēm (sk.7.att).

7.att. **Piecu teorētiski/praktisko nodarbību savstarpējo sakarību dendogramma**

Apkopojot visu piecu nodarbību video fragmentus redzam, ka pārsvarā nodarbībās dominē docētāja zināšanu sniegšana treneriem (*Jaccard's coefficient* = .57), bet mazāk novērota patstāvīga treneru prasmju apguve, kas neveicina profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidi.

Mācīšanās procesā dominē docētājs, līdz ar to nav vērojama treneru dinamiska profesionālās didaktiskās kompetences attīstība, jo visās piecās

nodarbībās, kā tika konstatēts, pārsvarā notiek docētāju darbība profesionālo zināšanu organizēšanā, kas neveicina treneru prasmju veidošanos.

Eksperti norāda, ka tālākizglītības programmu efektivitāti nosaka docētāja izpratne par tālākizglītības procesa organizēšanu un prasme tālākizglītībā aktualizēt treneru vajadzības un interaktīvās metodes. Būtiska ir sistēmiska pieeja tālākizglītības procesa plānošanā.

Analizējot ekspertu sniegtās intervijas par profesionālās pilnveides programmu efektivitāti treneru tālākizglītībā, var izdalīt divu veidu sadarbības virzienus, kuriem tālākizglītošanās procesā ir ļoti būtiska nozīme.

Veikta klāsteru analīze. Pēc ekspertu intervijas klāsteru analīzes secinu, ka tālākizglītībā veidojami četri darbības virzieni, kas jāplāno, ņemot vērā treneru vajadzības, un realizējami treneru tālākizglītības programmas ietvaros. Tas nozīmē, ka:

1) jāplāno semināri atbilstoši treneru izglītības kvalifikācijas līmeņiem, domājot par to, lai izglītības programmas ietvaros treneri pilnveidotu zināšanas un prasmes treniņu nodarbību un sacensības darbību organizēšanā un izvērtēšanā (*Jaccard's coefficient* = .33);

2) jāplāno semināri treneriem pa sporta veidiem, sniedzot inovatīvas zināšanas sporta veidā. Pilnveides izglītības programmas ietvaros jāpilnveido prasmes treniņu nodarbību un sacensības darbības izvērtēšanā (*Jaccard's coefficient* = .5);

3) jāplāno semināri augsta līmeņa profesionālo kategoriju treneriem. Profesionālās pilnveides programmās jāpilnveido zināšanas un prasmes treniņu nodarbību un sacensību darbību organizēšanā (*Jaccard's coefficient* = .33) un plānošanā (*Jaccard's coefficient* = .5);

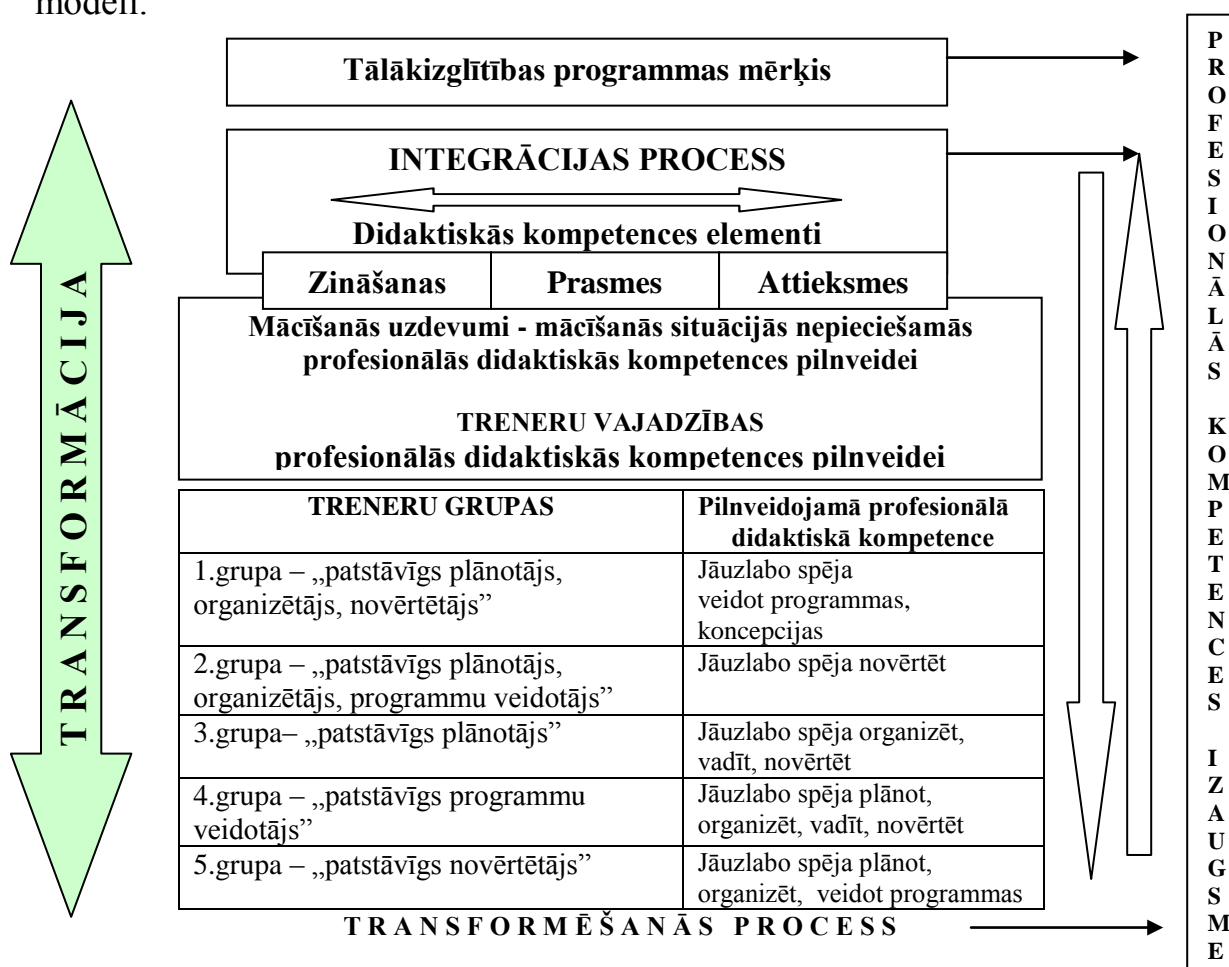
4) jāplāno atsevišķi kursi un semināri treneriem, kas atbilstu treneru vajadzībām. Treneri tālākizglītībai jāmotivē. Profesionālās pilnveides izglītības programmas ietvaros jāpilnveido zināšanas un prasmes audzēkņa treniņu nodarbību un sacensību darbības plānošanā (*Jaccard's coefficient* = .5), organizēšanā (*Jaccard's coefficient* = .66) un vadīšanā (*Jaccard's coefficient* = .33), $p > 0,05$, līdz ar to secināms, ka mijsakarības ir statistiski ticamas.

Realizējot 4.uzdevumu - treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modeļa tālākizglītībā izveidi balstījāmie uz zināšanu un prasmju integrāciju teoriju (*Baartman, Bruijn, 2011*), treneru kompetences strukturēšanas teoriju (*Bales, 2007; Duffy, 2008*), uz dalībnieku vajadzībām orientēto pieeju programmu efektivitātei (*Ross, 2010; Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011*) uzsverot programmu dalībnieku vajadzības, pieeju sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēmās (*Tiļļa, 2005*) un teorētiski pamatotiem treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem.

Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modelim ir šādi komponenti:

- Tālākizglītības programmas mērķis treneru profesionālās didaktiskās kompetences uzlabošanai (mērķi izvirza saskaņā ar pieaugušo vajadzībām);
- Profesionālās didaktiskās kompetences elementi (zināšanas, prasmes, attieksmes). Didaktiskie kompetences elementi integrācijas procesā transformējas spējās;
- Mācīšanās uzdevumi, kas, ņemot vērā treneru vajadzības, jāietver mācīšanās situācijās;
- Mācīšanās situācijas, kas veidojas tālākizglītības procesā.
- Treneru vajadzības profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidei (mācīšanās uzdevumi mācīšanās situācijās);
- Pilnveidojamās profesionālās didaktiskās kompetences (spējas plānot, organizēt, veidot programmas, veikt un vadīt, vērtēt nezināmās situācijās).
- Treneru grupas (piecas profesionālo darbību izpildi raksturojošas grupas ar katrai grupai nepieciešamo konkrēto profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidi).

Treneru grupas iekļautas profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modelī.

8.att. Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modelis tālākizglītībā

Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeļa pirmās treneru grupas „*patstāvīgs plānotājs, organizētājs, novērtētājs*” profesionālās didaktiskās kompetences pamatraksturojums un pilnveides iespējas ir šādas:

- šīs grupas treneri veido ikgadējos treniņu nodarbības plānus (tehniskos, taktiskos, fiziskos), kā arī ilgtermiņa treniņu plānus (tehniskos, taktiskos, fiziskos), pamatojoties uz sporta zinātnes principiem; patstāvīgi organizē un vada treniņu nodarbību un sacensību darbību; patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu darbību, kā arī sacensību rezultātus.

Pēc profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem var noteikt līmeņa kompetenci, t. i., spēj veikt vadību un pārraudzību, kas saistīta ar darba un mācību aktivitātēm, izvērtēšanu un pilnveidošanu nezināmās situācijās.

Jāpilnveido didaktiskā kompetence - spēja veidot programmas_ nezināmās situācijās.

Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeļa otrās treneru grupas „*patstāvīgs plānotājs, organizētājs, programmu veidotājs*” profesionālās didaktiskās kompetences pamatraksturojums un pilnveides iespējas ir šādas:

- šīs grupas treneri norāda, ka profesionālo zināšanu pilnveide notiek daļēji patstāvīgi un ar citu speciālistu palīdzību. Treneri patstāvīgi plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu; veido un vada savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; organizē un vada treniņa nodarbības un sacensības.

Pēc profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem var noteikt līmeņa kompetenci, t.i., spēj vadīt sarežģītas tehniskas vai profesionālas darbības, uzņemoties atbildību par lēmumu pieņemšanu nezināmās situācijās.

Jāpilnveido didaktiskā kompetence - spēja vērtēt audzēkņu un savu profesionālo darbību nezināmās situācijās. Šīs grupas treneri vērtē daļēji patstāvīgi un ar citu speciālistu palīdzību, analizējot audzēkņu sacensību rezultātus un testus.

Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeļa trešās treneru grupas „*patstāvīgs plānotājs*” profesionālās didaktiskās kompetences pamatraksturojums un pilnveides iespējas ir šādas:

- šīs grupas treneri patstāvīgi plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo ilgtermiņa programmu; veido un vada savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu gan patstāvīgi, gan sadarbībā ar citiem sporta speciālistiem; ar citu speciālistu palīdzību atbilstoši audzēkņu vecumam un spējām organizē un vada treniņa nodarbības; profesionālajā darbībā sadarbību organizē ar citu speciālistu palīdzību, kas galvenokārt notiek semināra ietvaros; daļēji patstāvīgi, kā arī, pieaicinot citus sava sporta veida sporta speciālistus, vērtē audzēkņu un savu darbību. Sacensību rezultāti tiek analizēti ar videomateriālu palīdzību.

Jāpilnveido didaktiskā kompetence – spēja organizēt, vadīt, vērtēt nezināmās situācijās.

Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeļa ceturtnās treneru grupas „*patstāvīgs programmu veidotājs*” profesionālās didaktiskās kompetences pamatraksturojums un pilnveides iespējas ir šādas:

- šīs grupas treneri patstāvīgi, kā arī sadarbībā ar citiem sporta speciālistiem, plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu; patstāvīgi veido un vada savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; sadarbības organizēšana profesionālajā darbībā notiek daļēji patstāvīgi, konsultējoties ar citiem treneriem, daļēji patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu profesionālo darbību.

Jāpilnveido didaktiskā kompetence – spēja plānot, organizēt, vadīt, vērtēt nezināmās situācijās.

Treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides tālākizglītības modeļa piektās treneru grupas „*patstāvīgs novērtētājs*” profesionālās didaktiskās kompetences pamatraksturojums un pilnveides iespējas ir šādas:

- šīs grupas treneri daļēji patstāvīgi plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu; ar citiem sporta speciālistiem veido savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; pēc sacensību rezultātiem patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu darbību; plāno un īsteno savam sporta veidam atbilstošu profesionālo programmu gan patstāvīgi, gan ar citu speciālistu palīdzību (konsultējoties ar treneriem, vadību); ar citu speciālistu palīdzību (sporta speciālisti, federācijas vadošie darbinieki) veido savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu; organizē un vada treniņa nodarbības gan patstāvīgi, gan iesaistot citus speciālistus; sadarbības organizēšana profesionālajā darbībā notiek daļēji patstāvīgi; sacensību organizēšanā iesaistās arī citi treneri; patstāvīgi vērtē audzēkņu un savu profesionālo darbību.

Jāpilnveido didaktiskā kompetence – spēja plānot, organizēt, veidot programmas nezināmās situācijās.

Treneru grupas – vispārinātas un veidojamas, ņemot vērā treneru kompetences pašnovērtējuma analīzi.

Lai profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modelī tālākizglītībā notiktu integrācija un transformācija, treneru darbībai jābalstās uz nostādni mācīties izvēlēties, lai savā profesionālajā pilnveidē nepārtraukti pilnveidotos, nodrošinot sev izvēles iespējas. Līdz ar izvēles iespējām, tiek sekmēta cilvēka atbildības, autonomijas izjūta.

Paredzamais mācīšanās rezultāts ir zināšanu, prasmju, attieksmju integrēšana un transformēšana, kas paaugstina trenera profesionālo didaktisko kompetenci augstākā līmenī, lai nākamajā semināra apmeklējumā mācīšanās situācijās pilnveidotos tālāk.

DISKUSIJA

Pētījuma ietvaros skatīta trenera personības pašpilnveidošanās, skatot profesionālo kompetenču pilnveides jautājumus, tādā veidā kopumā pievēršoties integratīvajai personības pilnveidei sporta pedagoģijā. Mūsdienu sporta izglītībā personības profesionālo kompetenču izaugsme profesionālās pilnveides aspektā ir ļoti aktuāla.

Teorētisku pētījumos kompetences veidošanas un attīstības likumsakarībās vērojama dažāda kompetenču izpratne.

I.Tiļlas izpratnē kompetence kā rezultāts izpaužas cilvēka darbības līmenī konkrētā situācijā. Jorgensens (*Jorgensen*) jēdziena *kompetence* pamatojumu saskata sociālā un kulturālā progresa nozīmībā, kas izvirza ļoti augstas prasības attiecībā uz prasmēm izvērtēt, analizēt, izvēlēties un atbilstoši darboties jaunās un nezināmās situācijās. Kompetence kļūst par tādas prasmes izpausmi, kas dod cilvēkam iespēju pārvaldīt un darboties sociālajā un kulturālajā daudzveidībā, ko iegūst mācoties (*Eichorst*, 1998).

T.Koķe pētījumos akcentē refleksīvo pieeju, paredzot mācību rezultātus: iekšējo nepieciešamību personības pilnveidei, savas mācīšanās darbības analīzi, zināšanu strukturēšanu, atziņu formulēšanu vai pārdomāšanu, jaunu ideju ģenerēšanu (Koķe, 1999).

Profesijas standarti apraksta kompetences kā sasnieguma rādītājus, savukārt sasnieguma rādītāji apraksta uzvedību, kas izpaužas zināšanās, prasmēs un attieksmēs.

Pētot profesionālās didaktiskās kompetences saturu, definētās kompetences izpratnes (Tiļļa, 2005; *Duffy*, 2010; EKI mūziklizglītībai pieeja, 2009) palīdzēja strukturēt treneru kompetences pašnovērtējuma datus, mācīšanās uzdevumus mācīšanās situācijās, akcentējot treneru profesionālās didaktiskās kompetences uzlabojumu nepieciešamību tālākizglītībā.

Izmantojot dažādas pētījuma metodes, rādītāju validitāti un atbilstību nosaka datu ieguves un metodikas dažādošana, pētījumu atkārtošana un rezultātu salīdzināšana.

Pētījuma ietvaros izstrādāti treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji un definīcija, noskaidroti treneru mūziklizglītības personiskā un profesionālā nozīmīguma faktori, kas ņemami vērā plānojot treneru tālākizglītības programmu saturu.

Pēc klāsteru analīzes, kas izstrādāta ar *QSR NVivo9* datorprogrammas palīdzību, izveidotas piecas profesionālo darbību raksturojošās grupas profesionālās didaktiskās kompetences uzlabojumu nepieciešamībai tālākizglītībā.

Ņemot vērā iegūtos rezultātus un balstoties uz zinātnieku teoriju par zināšanu un prasmju integrāciju (*Baartman, Bruijn*, 2011), par treneru kompetences strukturēšanu (*Bales*, 2007; *Duffy*, 2008), par pieeju sociālkultūras mācīšanās organizācijas sistēmai (Tiļļa, 2005) un zinātniski pamatotiem

treneru profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem, izstrādāts strukturēts, teorētiski un zinātniski argumentēts treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modelis tālākizglītībai.

Tā kā pētījumā ir izmantota datu triangulācija, t.i., informācijas iegūšana no trīs dažādiem avotiem, treneru pašnovērtējuma, ekspertu intervijas un videonovērošanas, kad kvalitatīvie dati norāda tieši saskatāmas attiecības, kuras interpretē ar iegūtajiem rezultātiem, tad turpmākiem pētījumiem treneru tālākizglītības kontekstā problēmu risināšanai izmantojama transdisciplinārā pieeja.

SECINĀJUMI

1. Izpētot zinātnieku atziņas, kas ietvertas kompetences strukturēšanas teorijās (Bales, 2007; Duffy, 2008), izstrādāti četri teorētiski pamatoti profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritēriji: plānošanas kompetence, organizēšanas kompetence, vadīšanas kompetence, vērtēšanas kompetence, kas raksturo profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides nepieciešamību dažādās mācīšanās situācijās:

- 1.1. Ja treneris paredzamās situācijās ar citu speciālistu palīdzību spēj plānot un organizēt profesionālo darbību, veidot un vadīt savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu, vērtēt savu profesionālo un savu audzēkņu darbību, tas atbilst profesionālās didaktiskās kompetences pirmajam līmenim.
  - 1.2. Ja treneris paredzamās situācijās spēj daļēji patstāvīgi plānot un organizēt profesionālo darbību, veidot un vadīt savam sporta veidam atbilstošu koncepciju, programmu, vērtēt savu profesionālo un savu audzēkņu darbību, tas atbilst profesionālās didaktiskās kompetences otrajam līmenim.
  - 1.3. Ja treneris nezināmās situācijās spēj patstāvīgi plānot un organizēt profesionālo darbību, veidot un vadīt savam sporta veidam atbilstošu koncepciju un programmu, vērtēt savu profesionālo un savu audzēkņu darbību, tas atbilst profesionālās didaktiskās kompetences trešajam līmenim.
  - 1.4. Izvērtējot trenera darbības izpildi var noteikt profesionālās didaktiskās kompetences pamatraksturojumu un nepieciešamās profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides iespējas tālākizglītībā.
2. Izpētot treneru tālākizglītības iespējas Latvijā konstatēts:
- 2.1. Pastāv savstarpēja sakarība starp sporta speciālistu uzskatiem par tālākizglītību un iegūtajām zināšanām, kas ceļ sporta speciālistu pašapziņu un vairo uzņēmību ($r_s = .24$; $p < .05$), sporta speciālistu izpratnes un personiskās attieksmes veicināšanu ($r_s = .37$; $p < .0,1$),

vērtību sistēmas sakārtošanu, attīstīšanu ($r_s = .44$; $p < .01$) un speciālistu darba stāžu ($r_s = .46$; $p < .01$).

- 2.2. Ja sporta speciālisti papildus profesionālajai darbībai apmeklē tālākizglītības kursus un seminārus, tad pilnveidojas profesionālās kompetences ($r_s = .24$; $p < .05$), tiek sakārtota un attīstīta vērtību sistēma ($r_s = .2$; $p < .01$).
- 2.3. Piedalīšanās ikdienas mācīšanās aktivitātēs korelē ar sporta speciālistu apmeklētajiem tālākizglītības kursiem un semināriem ($r_s = .15$; $p < .05$), pilnveidotajām radošajām kompetencēm ($r_s = .15$; $p < .05$), kā arī pastāv savstarpēja sakarība starp sporta speciālistu viedokli par pilnveidoto fizisko un garīgo attīstību un tālākizglītībā iegūstamajām radošajām kompetencēm ($r_s = .31$; $p < .01$), un veiksmīgu iekļaušanos starptautiskajā apritē ($r_s = .30$; $p < .01$).

3. Izpētot īstenotās tālākizglītības programmas realizāciju profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidei konstatēts, ka:

- 3.1. novērotas sakarības starp docētāja profesionālās pieredzes izklāstu un prasmju izvērtēšanu, kas veido mījsakarības ar viena trenera prasmju demonstrēšanu un pedagoga sniegtajām zināšanām plānošanā (*Jaccard's coefficient* = .28), vadīšanā (*Jaccard's coefficient* = .16), organizēšanā (*Jaccard's coefficient* = .16) un drošības nodrošināšanā (*Jaccard's coefficient* = .5);
- 3.2. novērotas sakarības starp treneru daļas iesaistīšanos prasmju demonstrēšanā un docētāja zināšanu sniegšanu prasmju organizēšanā (*Jaccard's coefficient* = .75), vadīšanā (*Jaccard's coefficient* = .33, plānošanā (*Jaccard's coefficient* = .2) un izvērtēšanā (*Jaccard's coefficient* = .2).
- 3.4. Ekspertu interviju klāsteru analīze rāda, ka treneru tālākizglītībā veidojami četri darbības virzieni, kas plānojami, ņemot vērā treneru vajadzības, un realizējami treneru profesionālās pilnveides programmas ietvaros.
- 3.5. Treneru pašnovērtējumu klāsteru analīze ļauj apgalvot, ka tālākizglītībā var izdalīt piecas treneru profesionālo darbību raksturojošās grupas, kas norāda trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides vajadzības tālākizglītībā:
  - 3.5.1. I grupa - Treneris – „patstāvīgs plānotājs, organizētājs, novērtētājs”. Pilnveidojamā profesionālā didaktiskā kompetence – spēja veidot programmas.
  - 3.5.2. II grupa – Treneris – „patstāvīgs plānotājs, organizētājs, programmu veidotājs”. Pilnveidojamā profesionālā didaktiskā kompetence – spēja vērtēt sportistu un savu profesionālo darbību.

- 3.5.3. III grupa- Treneris „patstāvīgs plānotājs”. Pilnveidojamā profesionālā didaktiskā kompetence – spēja organizēt un vadīt nodarbības un sacensības, vērtēt sportistus un savas profesionālās darbības.
- 3.5.4. IV grupa - Treneris „patstāvīgs programmu veidotājs”. Pilnveidojamā profesionālā didaktiskā kompetence – spēja plānot treniņu procesu, vadīt nodarbības un sacensības, vērtēt sportistus un savas profesionālās darbības.
- 3.5.5. V grupa - Treneris – „patstāvīgs novērtētājs”. Pilnveidojamā profesionālā didaktiskā kompetence – spēja plānot treniņu procesu, veidot programmas, organizēt un vadīt nodarbības un sacensības.
4. Izstrādāts strukturēts, teorētiski un zinātniski argumentēts treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modelis, kurā integrēti profesionālās didaktiskās kompetences elementi - zināšanas, prasmes un attieksmes, kas ietvertas mācīšanās uzdevumos mācīšanās situācijās un realizējami profesionālās pilnveides programmas ietvaros, balstoties uz trenera profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides vajadzībām, sekmējot prasmju transformāciju spējā plānot, organizēt, veidot programmas, vērtēt audzēkņu un savas profesionālās darbības nezināmās situācijās.

Uz strukturētā, teorētiski un zinātniski argumentētā treneru profesionālās didaktiskās kompetences pilnveides modeļa tālākizglītībai pamata izstrādātas rekomendācijas tālākizglītības programmu veidotājiem un organizētājiem (*Latvijas Treneru tālākizglītības centru u.c.*).

1. Pirms tālākizglītības programmas realizācijas pēc profesionālās didaktiskās kompetences izvērtēšanas kritērijiem (plānošanas, organizēšanas, vadīšanas, novērtēšanas struktūrkomponentiem) jāapzina mērķa grupas un profesionālās darbības izpildes līmeņi.

1.1. Galveno uzmanību jāpievērš mērķu grupu vajadzībām, profesionālās didaktiskās kompetences pilnveidei tālākizglītībā.

1.2. Treneru tālākizglītības programmu saturā jāiekļauj zināšanu, prasmju un attieksmju integrēšanu mācīšanās situācijās, sekmējot prasmju transformāciju spējā plānot, organizēt, veidot programmas, vērtēt audzēkņu un savas profesionālās darbības nezināmās situācijās.

1.3. Tālākizglītības process jāparedz četros darbības virzienos, kas plānojami, ņemot vērā treneru vajadzības, un realizējami treneru profesionālās pilnveides programmas ietvaros;

Jāorganizē semināri:

1.3.1. treneriem (pa izglītības kvalifikācijas līmeņiem).

Saturā jāiekļauj audzēkņu treniņu nodarbību un sacensību darbību organizēšana un izvērtēšana, studiju bloku orientējot uz zināšanām treniņu nodarbību organizēšanā un izvērtēšanā. Veidojot profesionālo kompetenci, lielāka uzmanība jāpievērš prasmei sadarboties;

1.3.2. augstas klases treneriem (ar augsta līmeņa profesionālo kategoriju). Saturā jāiekļauj zināšanas organizēšanā un plānošanā. Pieredzes apmaiņai jāauzina ārzemju sporta speciālisti;

1.3.3. treneriem pa konkrētiem sporta veidiem.

Profesionālās pilnveides izglītības programmas saturā jāiekļauj audzēkņu treniņu nodarbību un sacensību darbību izvērtēšana. Pieredzes apmaiņai jāauzina attiecīgā sporta veida ārzemju sporta speciālisti;

1.3.4. atsevišķi kursi, semināri treneriem.

Raksturojošais atslēgas vārds - trenera vajadzības un motivācija. Profesionālās pilnveides izglītības programmas saturā jāiekļauj trenera zināšanas un prasmes par audzēkņu treniņu nodarbību un sacensību darbības plānošanu, organizēšanu un vadīšanu akcentējot zināšanu un prasmju integrāciju trenera darbības plānošanas, organizēšanas un vadīšanas procesā.

1.4. Tālākizglītības organizācija jāplāno 5 grupās, ņemot vērā treneru vajadzības.

I grupa – „patstāvīgs plānotājs, organizētājs, novērtētājs” – jāpilnveido spēja veidot programmas.

II grupa – „patstāvīgs plānotājs, organizētājs, programmu veidotājs” – jāpilnveido spēja novērtēt sportistu un savu profesionālo darbību.

III grupa – „patstāvīgs plānotājs” – jāpilnveido spēja organizēt un vadīt nodarbības un sacensības, vērtēt sportistu un savu profesionālo darbību.

IV grupa – „patstāvīgs programmu veidotājs” – jāpilnveido spēja plānot un vadīt treniņa procesu un sacensību darbību, spēja vērtēt sportistu un savas profesionālās darbības.

V grupa – „patstāvīgs novērtētājs” – jāpilnveido spēja plānot treniņa procesu, veidot programmas, organizēt un vadīt nodarbību un sacensību darbību.

Promocijas darba rezultātus atspoguļojošo zinātnisko publikāciju saraksts

1. Jakovļeva M. Tālākizglītības aspekti sporta speciālistu kompetences pilnveidē. *RTU zinātniskie raksti. Humanitārās un sociālās zinātnes*. Series: The Humanities and Social Science are abstracted and indexed in EBSCO and ProQuest databases. ISSN 1407-9291, 2012/20. Lpp. 77.-84.
2. Jakovļeva M., Zidens J., Fernate A. The Role of Life long education in sports coach professional development. *5-th Baltic sport science*

- conference. Current Issues and new Ideas in Sport Science. Abstracts. Lietuvos Kūno kultūros akadēmija, 2012. P. 88-89*
3. Яковлева М. Специалисты в области спорта, продолжающие образование в Латвии: опыт и проблемы. *Материалы V Международного конгресса „Человек, спорт, здоровье” конгресса. Санкт-Петербург 2011. с.9.*
  4. Jakovļeva M. Topošo sporta speciālistu izglītība ilgspējīgai attīstībai. *Pedagoģija: teorija un prakse. VI Izglītība un pilsoniskā sabiedrība. Zinātnisko rakstu krājums. ISSN 1407-9143. Liepāja, LiePA, 2011. Lpp. 279.-287.*
  5. Jakovleva M., Zidens J., Fernate A. Coach opinion about the opportunities, participation and motivating factors of further education in Latvia. *Acta Kinesiologiae Universitatis Tartuensis. Indexed in Sport Discus Vol.16 (Supplement). Abstract. Tartu, 2011. P.90 – 91.*
  6. Jakovleva M., Zīdens J. The investigation of factors, determining coach further education in the context of life-long education. *LASE Journal of Sport Science, 2011/1. Vol.2. ISSN 1691-7669, Indexed in Index Copernicus, P.70.-79.*
  7. Jakovleva M. Sport specialists/ coaches self – assessment as means of improving professional competence. - *3rd International Conference „Physical Culture and Sport in Universities 2010.” ISSN 2029-4840. Kaunas, Technologija, 2010. P.220-222 .*
  8. Jakovleva M., Zīdens J. Coach professional improvement in life-long learning context. *3rd Baltic Sport Science Conference. "Physical Activity and Sport in Changing Society: Research, Theory, Practice and Management". Abstracts. Riga, Latvian Academy of Sport Education, 2010. P. 25 -26*
  9. Jakovļeva M. Studiju procesa kvalitātes izvērtējums (LSPA studentu skatījums). *RTU zinātniskie raksti. Humanitārās un sociālās zinātnes. Series: The Humanities and Social Science are abstracted and indexed in EBSCO and ProQuest databases. ISSN 1407 – 9291, 2010. Lpp. 96.-101.*
  10. Jakovļeva M. Studiju procesa pievilcīguma pašizvērtējums LSPA studentu skatījumā. *LSPA zinātniskie raksti. ISO 3297. Rīga, LSPA, 2009. Lpp. 91.-97.*

Ziņojumi starptautiskās zinātniskās konferencēs

1. *The Role of Life long education in sports coach professional development. 5-th Baltic sport science conference. Current Issues and new Ideas in Sport Science. Kaunas, 18.-19.04.2012.*
2. *Sistēmiskās pieejas loma sporta treneru tālākizglītības procesa modelēšanā. LSPA Starptautiskā zinātniskā konference sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 26.04.2012.*

3. *Sporta treneru profesionālās kompetences kritēriji*. RTU 52.starptautiskā zinātniskā konference (sekcijā „Humanitārās un sociālās zinātnes”). Rīga, RTU, 14.10.2011.
4. *Coach opinion about the opportunities, participation and motivating factors of further education in Latvia*. 4th Baltic Conference in Exercise and Sport Sciences. Tartu, 07.- 09.04.2011.
5. *Sporta treneru profesionālās kompetences izvērtējums*. LSPA 90 gadu jubilejai veltītā Starptautiskā zinātniskā konference Sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 05.09.2011.
6. *Специалисты в области спорта, продолжающие образование в Латвии опыт и проблемы*. V Международный конгресс „Человек, спорт, здоровье.” Санкт-Петербург, 21.-23.04.2011.
7. *Trenera tālākizglītošanās noteicošie faktori mūžizglītības kontekstā*. Starptautiskā zinātniskā konference Sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 08.04.2010.
8. *Coach professional improvement in life-long learning context*. 3rd Baltic Sport Science Conference. ”Physical Activity and Sport in Changing Society: Research, Theory, Practice and Management.” Riga, Latvian Academy of Sport Education, 29.05.2010.
9. *Tālākizglītības aspekti sporta speciālistu skatījumā*. RTU 51.starptautiskā zinātniskā konference, Rīga, RTU, 15.10.2010.
10. *Topošo sporta speciālistu izglītība ilgspejīgai attīstībai*. Starptautiskā zinātniskā konference „Izglītība un pilsoniskā sabiedrība”. Liepāja, Liepājas universitāte, 06. - 09.09.2010.
11. *Sports specialists/ coaches self – assessment as means of improving professional competence*. - 3rd International „Conference Physical Culture and Sport in Universities 2010.” Palanga, 29.05.2010.
12. *LSPA studiju procesa izvērtējums*. Starptautiskā zinātniskā konference Sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 07.-08.04.2009.

Ziņojumi konferencēs

1. *Treneru izglītošanās procesa pilnveide mūžizglītības kontekstā*. LSPA 2. doktorantu un maģistrantu konference Rīga, LSPA, 18.03.2010.
2. *Mūžizglītības nozīme sporta speciālistu profesionālajā darbībā*. Zinātniski metodiskā konference „Sporta izglītības aktualitātes”. Liepāja, LiePA, 22.10.2010.
3. *Sporta treneru uzskati par profesionālās kompetences pilnveidi tālākizglītībā*. LSPA 3. doktorantu un maģistrantu konference. Rīga, LSPA, 17.03.2011.
4. *Treneru profesionālās pilnveides programmu efektivitātes izvērtējums*. LSPA 4. doktorantu un maģistrantu konference. Rīga, LSPA, 15.03.2012.

Curriculum vitae

Personas dati

Vārds, uzvārds **Monta Jakovļeva**
Dzimšanas dati 30.10.1967.g., Liepāja
Tālrunis, e-pasts 29537467, monta.jakovleva@lspa.lv

Izglītība

2006.- 2012. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija. Doktorantūra
2004.- 2006. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija.
Maģistrantūra
1987.-1992. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija

Darbības pieredze:

Kopš 2010. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas Vadības un
līdz komunikāciju zinātnes katedras pētniece
šim brīdim
Kopš 2009. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas viesasistente
šim brīdim
2004. – 2010. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas Sociālo zinātņu
katedras izglītības metodiķe
2003.-2006. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas viesasistente
1992.-2004. Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas Sociālo zinātņu
un vadības katedras vecākā laborante
1987.-1991. Latvijas Valsts fiziskās kultūras institūta Vingrošanas
katedras laborante

Papildus izglītība (kursi, semināri), studiju vizītes

2012.g. 19.jūnijs Augstākās izglītības pedagogu profesionālās pilnveides programma „Aktualitātes augstskolu didaktikā” (1.modulis). Pieaugušo mācīšanas būtība, prasmes un to izvērtēšana (8 st.). Rīga, LSPA (apliecība Nr.8714)

2010.g. 14.novembris seminārs „Estētiskās vingrošanas tiesāšanas noteikumi”. Rīga, LEVA (sertifikāts – 18 st.).

2010.g. 20.augusts Seminārs „Lietišķā etiķete”. Rīga (sertifikāts 8 st.)

2010.g. 14.-15.janvāris LSPA profesionālās pilnveides kursi „Kvalitatīvā pētniecība sporta zinātnē”. Rīga, LSPA (apliecība 20 st.)

2008.g. 19.novembris profesionālās meistarības pilnveides kursi LR izglītības un sporta darba speciālistiem „Projekta vadīšana”. Rīga (apliecība 12 st.).

2008 г. 25-29.август Курсы повышения квалификации преподавателей высших заведений „Модель формирования индивидуальной учебной деятельности”. Рига (свидетельство 40 ак.ч.)

Pedagoģijas darbs, docējamie studiju kursi:

Profesionālā ētika 1 KP

Lietišķā etiķete 1 KP

Papildus ziņas par profesionālo darbību

No 2009.g. LSPA ētikas lietu komisijas locekle;

No 1996.g. LSPA uzņemšanas komisijas locekle

Valodu prasmes: dzimtā – latviešu, vācu – sarunvaloda, krievu - brīvi

2012.gada 28.augusts

PATEICĪBAS

Izsaku pateicību promocijas darba vadītājam Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas rektoram Dr.paed., profesoram Jānim ŽĪDENAM par atbalstu un padomiem visa promocijas darba izstrādes gaitā.

Īpašs paldies konsultantei LSPA Studiju prorektorei Dr.paed., asoc.profesorei Andrai FERNĀTEI par kompetentajiem padomiem promocijas darba strukturēšanā, konsultatīvajiem padomiem kvalitatīvajā pētniecībā un darbā ar datu apstrādes programmu QSR NVivo9.

Liels paldies Dr.paed. profesorei Agitai ĀBELEI, Dr.biol. profesorei Intai Mārai RUBANAI un Dr.paed. asoc.profesorei Žermēnai VAZNEI par mērķtiecīgām diskusijām un atbalstu promocijas darba satura pilnveidošanā.

Sirsnīgs paldies Mg.paed. docentei Intai BUDVIŅEI par promocijas darba korektūru un Dr.paed. docentei Antrai GULBEI par uzmundrinājumu un atbalstu promocijas darba tapšanas laikā.

Liels paldies visiem pētījumā iesaistītajiem topošiem un esošiem sporta veida treneriem, kā arī treneru tālākizglītības programmu ekspertiem par atbalstu pētījuma norises laikā.

Vēlos pateikties Vadības un komunikāciju zinātnes katedras kolēģēm un manai ģimenei par izpratni, pacietību un atbalstu promocijas darba tapšanas laikā.

Pateicos par iespēju saņemt finansējumu no ESF projekta „Atbalsts sporta zinātnei”, lai nodrošinātu promocijas darba zinātnisko pētījumu īstenošanu un pētījuma datu prezentēšanu starptautiskās zinātniskās konferencēs un tā datu publicēšanu konferenču materiālos.

LATVIAN ACADEMY OF SPORT EDUCATION

Monta JAKOVLEVA

THE DEVELOPMENT OF COACH PROFESSIONAL DIDACTIC COMPETENCE IN FURTHER EDUCATION

Summary of Doctoral Thesis

For promotion to the Doctor Degree in Pedagogy

in the Branch of Sport Science

Sub-branch: Sport Pedagogy

The Doctoral Thesis has been developed by ESF support within the project “**Support for Sport Science**”
Nr. 2009/0155/1DP/1.1.2.1.2/09/IPIA/VIAA/010 work programme „Human resources and Employment” 1.1.2.1.2. Sub-activity „**Support to Implementation of Doctoral Study Programme**”

Riga, 2013

The Doctoral Thesis has been worked out at the Latvian Academy of Sport Education from 2006 up to 2012.

Scientific supervisor:

Dr.paed., Prof. **Janis Zidens**

Scientific adviser:

Dr.paed., Prof. **Andra Fernate**

The defence of the Doctoral Thesis will be held in the Promotion Council of the Latvian Academy of Sport Education

Chairman:

Dr. paed., Prof. **Uldis Gravitis**

Members of the Promotion Council:

Dr.paed., Prof. Agita Abele

Dr.paed., Prof. Leonids Cupriks

Ph.D., Assoc. Prof. Arunas Emeljanovas (Lithuania)

Dr.paed., Assoc. Prof. Andra Fernate

Dr.paed., Prof. Juris Grants

Ph.D., Prof. Rolf Karlson (Sweden)

Ph.D., Assoc. Prof. Aija Klavina

Ph.D., Assoc. Prof. Andre Koka (Estonia)

Dr.hab.paed., Prof. Janis Lanka

Dr., Assoc. Prof. Krzysztof Piech (Poland)

Dr.med., Prof. Inese Pontaga

Dr.paed., Prof. Andris Rudzitis

Dr.paed., Assoc. Prof. Zermena Vazne

Scientific secretary of the Promotion Council:

Dr.paed., Assist. Prof. **Irena Dravniece**

Reviewers:

1. Dr.Sc.soc., Prof. **Audronius Vilkas** (Vilnius Pedagogical University).

2. Dr.paed., Assoc. Prof. **Ilze Mikelsona** (Liepaja, University)

3. Dr.paed., Prof. **Agita Abele** (Latvian Academy of Sport Education)

The defence of the Doctoral Thesis will be held in February 14, 2013, room 205, Brivibas gatve 333, Riga

The Doctoral Thesis and Summary are available in the Library of the Latvian Academy of Sport Education

ISBN 978-9934-8138-7-0

TABLE OF CONTENTS

General characteristics of the Doctoral Thesis.....	37
1 Research methods and procedure	41
2. Results	45
3. Discussion	59
4. Conclusions and recommendations	60
The list of scientific publications, reflecting the result of the doctoral thesis	64
The list of participation in international scientific conferences	65
Curriculum vitae	66
Acknowledgements	67

General characteristics of the Doctoral Thesis

Educational processes are no longer perceived unambiguously. Education today is not only teaching and learning, but also includes lifelong learning, mobility, integration, further education, self-evaluation and other areas. For building democratic education area in contemporary Europe public accountability and ability to change and improve are necessary.

Current situation in Latvian and the labour market of the European Union requires learning and improvement of professional qualification in the whole life span. Lifelong learning is considered to be the cornerstone of the national policy of the European Union countries in the sphere of human development, and it is more and more supported by the state and employers. In information society, people's knowledge and skills are crucial in achieving high living standard.

UNESCO International Commission in the Report "Education for the 21st century" emphasized that "the traditional requirements for education, emphasizing quantitative knowledge, in the future will no longer be adequate, and the main tasks of education are learning to know, to do, to live with others, to be (a personality) and learning to choose". In the education process attention should be paid to all these ways of learning. The Report emphasizes that the increase of knowledge and the importance of information turn "notion about professional skills in obsolete dogma, putting forward personal competence" (Nākotnes izglītības meti, 1998). Therefore employees with higher skills, having knowledge and skills to work as a team and willing to assume responsibility are needed.

Further education has its own specific features; it is aimed at meeting of professional, social and personal needs. The development of competence in all of these directions has emerged as the highest attainable goal in the lifelong learning of the 21st century. Coaches constantly should develop their knowledge and skills, because the need for further competence improvement is the necessity of the 21st century, determined by today's ever-changing environment and labour market requirements.

Object of the research: the process of coach further education.

Subject of the research: the development of coach professional didactic competence in the process of coach further education.

Subject of the research: coaches of different sports and experts of coach further education programmes.

Aim of the study: working out of structured, theoretically and scientifically substantiated model for the development of coach professional didactic competence, investigating the efficiency of professional development programmes of further education, and developing the assessment criteria of coach professional didactic competence.

Hypothesis

Coach professional competence in further education will improve if:

- prior to the implementation of further education programmes coach needs and opportunities to develop professional didactic competence are identified;
- the content of further education programmes for the development of coach professional didactic competence and their implementation in learning situations is focused on the integration of knowledge, skills and attitudes.

Tasks of the research:

1. To develop professional coach didactic competence assessment criteria, emphasizing the didactic competencies.
2. To explore and analyze coach further education opportunities and needs in Latvia.
3. To evaluate the effectiveness of further education programmes in the improvement of coach professional didactic competence.
4. To develop a structured, theoretically and scientifically substantiated further education model for the development of coach professional didactic competence.

Methodological basis of the research:

Methodological basis of the research are scientific findings related to the:

- treatment of education, further education and lifelong learning and expressed by the authors (Fjeld, 1998; Lundgren, 1999; Koke, 2001; Jarvis, 2004), in regulatory documents of the Latvian government and the institutions of the European Union (Memorandum on Lifelong Learning, 2000; Guidelines for Development of Education 2007–2013);
- adult learning peculiarities, expressed in scientific insights of the researchers (Rogers, 1969; Knowles, 1980; Koçe, 1999; Žogla 2001; Lieģeniece, 2002; Maslo, 2003; Nelson, Cushion, Potrac, 2006; Salīte, 2009, etc.);
- diversity of the regulations of competence formation and development, expressed in scientific approaches of the scientists (Spencer, Spencer, 1993; Jorgensen, 1999; Spector, de la Teja, 2001, Orthey, 2002; Perrenoud, 2004; Tiļļa, 2005; Žeep, 2006; Rauhvargers, 2008; Santos Mesquita, Grace, Rosado, 2010; Duffy, Petrovic, Crespo, 2010), and The European Qualifications Framework For Lifelong Learning, 2009;
- theories for the structuring of coach competencies (Lyle, 2002; Lemyre, Trudel, 2004; Demers, 2006; Bales, 2007; Duffy, 2008; Cote, Gilbert, 2009), etc.;
- system approach in research of education processes and organization activity (Beļickis, 1995; Blūma, 2000; Šmite 2004);

- participant needs oriented approach for evaluation of effectiveness of coach further education programmes (Ross, 2010; Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011);
- skills and knowledge integration theory (Baartman, Bruijn, 2011).

Research basis:

- In the pilot study 97 respondents were interviewed:
  - 30 1st level higher professional education programme students;
  - 31 sports coach qualification student of professional development “C” education programme;
  - 36 ESF project participants – coaches of different sports.
- In the interviews concerning the importance of lifelong learning 191 participants (coaches of different sports), involved in the professional development programme “Increase of the competence of pedagogues involved in vocational education” of the ESF project "Competent sports pedagogue" were inquired.
- In the interviews concerning the possibilities and development of realization of further education for the development of coach professional competence 5 experts of further education programmes participated.
- Video analysis of materials obtained in 5 theoretical/practical classes of professional development programme in the framework of ESF project "Competent sports pedagogue".
- 36 respondents – coaches of different sports participated in the inquiry, in which self-assessment of coach professional competence was stated.

Scientific novelty of the research:

- A structured, theoretically and scientifically substantiated model for the development of coach professional didactic competence in further education has been developed.
- A definition of coach professional didactic competence has been worked out.
- The criteria for the assessment of coach professional didactic competence and the level description have been developed.
- With the help of factor analysis individual and professional significance of lifelong education for coaches has been stated: self-realisation, development of the professional competence, improvement of innovative methods and physical and mental development.

Practical significance of the study:

1. The developed criteria for the assessment of coach professional didactic competence help to state the basic characterization of the present coach professional didactic competence necessary for planning of coach further professional didactic competence development in further education.

2. Individual and professional significance of lifelong education for coaches: self-realisation, development of the professional competence, improvement of innovative methods, physical and mental development should be taken into account when planning content of coach further education programmes.
3. Five groups which characterize coach professional activity and show the necessity for the improvement of coach professional didactic competence in the framework of further education have been defined.
4. The structured, theoretically and scientifically substantiated model for the development of coach professional trainer didactic competence can be used in the process of further education in changing environment, promoting the accomplishment of coach learning tasks in learning situations that will promote the improvement of the necessary professional didactic competence.

Doctoral Thesis puts forward for the defence:

- Coach further education needs are connected with innovative knowledge in the profession, professional competence to be perfected, physical and mental development and factors motivating for further education.
- There are four criteria for evaluating coach professional didactic competence: planning, organization, conducting and assessment structural components. Three levels, characterizing different kinds of the implementation of coach professional didactic competence have been established for each criterion.
- The development of coach professional didactic competence in further education should be organized into five groups characterizing coach professional activity.
- When creating education programmes for further education coach views about the opportunities for further education, self-assessment of their professional knowledge, skills, and factors motivating for further education should be taken into account.
- Coach professional didactic competences develop in learning tasks, integrating coach knowledge, skills and attitudes in different learning situations. The content of learning tasks in different situations is based on the coach needs for the development of professional didactic competence, ensuring the transformation process for the development of professional competence.

Structure of the Doctoral Thesis consists of: the introduction, three chapters, conclusions, recommendations, 22 supplements. 161 source of literature have been analyzed, from which 74 are in Latvian, 70 in English, 6 in German, and 11 in the Russian language. The results of the analysis of theoretical and practical data are visualized in 40 tables and 42 figures.

Research methods and procedure

To carry out the tasks and achieve the aim the following methods were used:

- *Theoretical research methods*: analysis of scientific literature, the analysis of education documents, content analysis of coach professional development programmes.
- *Empirical research methods*: coaches inquiry - questionnaire (needs research), qualitative and quantitative research, expert interviews, video observation, self-assessment of competence.
- *Data processing methods*: qualitative and quantitative interpretation of the data, triangulation, mathematical statistics.

Literature study and analysis was carried out in the whole process of working out the Doctoral Thesis. Insights, expressed by scientists (Koķe, 2001; Fjeld, 1998) etc. in relation to understanding of education, further education and lifelong education, as well as competence structuring theory, and adult learning peculiarities in the context of professional development (Rogers, 1969; Źogla, 2001; Maslo, 2003; Tiļļa, 2005; Lieģeniece, 2002; Salīte, 2009) were investigated.

In the *analysis of documents* the documents, in separate chapters or paragraphs of which the problem of coach further education was discussed: the Law on Education, Law on Higher Education Establishments, Law on Professional Education, Law on Sport, Profession Standard (Sport Coach, Senior Coach), Sport Pedagogue Standard, etc. were investigated and analyzed.

Content analysis of the programmes was carried out, using coach professional development programme descriptions. The aim of the programmes for coach professional education (to find out, whether it is directed towards the development of professional didactic competence) and learning outcomes, evaluated according to the participant needs oriented approach for stating effectiveness of programmes (Ross, 2010, Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011) and the criteria for the evaluation of professional didactic competence were analyzed.

Respondent inquiry:

- For obtaining initial data a pilot study for the approbation of the questionnaire was carried out, in which 97 respondents (existing and prospective coaches) participated.
- In the empirical study 191 sports coaches from different Latvian regions who were the participants of the ESF project "Competent sports pedagogue" were questioned. The questionnaire helped to state the determining aspects of coach further education in the context of lifelong learning.

The questionnaire is divided into two parts, the first part includes 15 questions divided into 3 blocks, while the second one includes 13 statements about lifelong learning and open questions (the fourth and fifth block):

- The first block of questions is related to coach education process in the sphere of lifelong learning, from the comparative perspective evaluating the

information about the respondent's gender, average age, prior education, work experience in the field of sports;

- The second block of questions is related to the analysis of the necessity of the improvement of professional competence;
- The third block of questions is related to revealing the determining factors of continuing education and its positive and negative aspects;
- The fourth block of questions includes 13 statements about lifelong learning, from which the respondents had to choose one of three response options: agree with the statement (1), partially agree (2), disagree (3);
- The fifth block contains an open question the processing of which was performed with the software QSR NVivo9.

Self-assessment of competence was issued for completion to 36 coaches. Researching and analyzing competence self-assessments resulted in the establishment of the groups characterizing coach professional activity and worked out the description of each coach group professional activity skills (how and in what situations the skill is applied).

Expert interviews

The experts expressed their views on the realization of the process of further education for the improvement of coach professional didactic competence.

Interview questions are divided into the following blocks:

- professional experience in coach further education;
- promoting and hindering factors in coach further education;
- and realization of further education professional development programmes for the development of professional competence.

Expert answers allow more detailed understanding of the functional aspects of the further education system from strategy to functional behaviour, as well as systemic approach of expert knowledge allows modelling coach needs, planning activities, which are to be included in the development model of coach professional didactic competence.

In the process of further education applying the *method of video observation* video materials were obtained. In qualitative research video materials are used to study natural situations (Knoblauch, 2004).

Footage was treated with QSR NVivo 9 software, developing codes according to the criteria for the evaluation of coach professional didactic competence (planning, organization, conducting and assessment structural components).

Qualitative and quantitative interpretation of the data: content analysis, coding of the obtained data, grouping and cluster analysis, applying QSR NVivo9 software. Graphic data display, data frequency identification, correlation analysis, using analytical data processing software SPSS 15.0.

Mathematical statistics

Comparative analysis of the empirical data was made with the statistical processing and analysis programme SPSS 15.0 (Statistical Package for Social Science). The obtained data were entered in Microsoft Office Excel 2007 programme to be shown graphically and interpreted.

The reliability of the obtained data was calculated with the help of Cronbach's alpha coefficient (Kristapsone, 2008).

The analysis of the survey data was made with the help of:

- descriptive statistics
- correlation coefficients
- Wilcoxon rank test
- Mann Whitney U test
- factor analysis.

The means of the most important parameters were expressed in percentages.

The results of qualitative data are based on the statistics, allowing assessing the statistical significance of the observed phenomena. Analyzing the data, coding was carried out. Qualitative data are used to enrich the quantitative study, aimed at investigating coach professional activity in characteristic groups. The created dendogrammas are based on Jaccard's index, also known as the Jaccard similarity coefficient, used for the comparison of similar and diverse sample sets. Altogether 329 respondents participated in the research. The process of the research is presented in Table 1.

Table 1

Stages of carrying out the research

<i>Aim</i>	<i>Content</i>	<i>Participants of the research</i>	<i>Results</i>
Stage 1: June 2006 - June 2009			
Developing awareness of the situation and pilot study (n = 97)			
To formulate the research problem and the initial hypothesis	Literature and education document investigation	Author	Literature has been investigated. The original hypothesis has been put forward. Research basis has been determined.
In the pilot study to clarify future and present coach knowledge and skill self-assessment	With the questionnaire future and present coach's needs concerning the improvement of their knowledge and skills are identified	97 respondents	Coach evaluation of the necessity of further education in the context of lifelong learning has been obtained
To investigate the scientific literature on the content of coach didactic competence	Investigations, based on the theory of coach competence structuring are analyzed	Author	The criteria for the evaluation of professional didactic competence have been developed

Stage 2: June 2009-September 2011			
Conducting research and data analysis (n = 232)			
To explore coach views on further education opportunities and needs in Latvia	Investigation of coach further education opportunities and needs in relation to the professional sphere in Latvia	191 respondents	Coach views on further education available in Latvia have been summarized
To find out further education programme managers' views on the opportunities of the development of coach professional competence	Finding out of further education managers' views on the provision of further education in the framework of different development programmes	5 expert interviews	4 activity directions, describing coach group division in further education have been
To clarify the content of development programmes offered to coaches	Evaluation of the efficiency of the professional development programmes, considering the participant-oriented approach	Formal and informal professional development programmes	Analytic characterization of coach education programmes and professional development programmes have been worked out.
To observe coach learning process in further education	Video observation. Analysis of 5 theoretically-practical classes, evaluating coach learning process according to the developed criteria	5 video materials of theoretically-practical classes	Learning process interrelations have been stated applying video observation
To identify and analyze the self-assessment of coach competence	Clarification of the basic characteristic description and the necessary improvement needs in further education of coach professional performance	36 respondents	The necessary improvement in further education has been emphasized for each coach group
Stage 3: October 2011 - August 2012			
Summarizing the results of the research			
To develop theoretically and scientifically justified, structured coach professional didactic competence development model within the framework of further education	Mathematically statistical processing of the obtained data. The creation of the model of coach professional competence development within the framework of further education	Author	Data triangulation. Structured, theoretically and scientifically substantiated coach professional didactic competence development model within the framework of further education has been created

Results

In the Theoretical part, exploring scientific publications on coaching education opportunities, Task 1 of the research was carried out. Considering the theories of coach competence structuring (Bales, 2007; Duffy, 2008) and taking as the foundation socio-cultural learning organization approach (Tilla, 2005) and the levels of The European Qualifications Framework (EKI) for Lifelong Learning, criteria for the assessment of professional didactic competence, consisting of coach professional activity in four structural components: planning, organization, management and assessment, in which each of the components is characterized by three performance levels in definite situations (Figure 1) have been developed.

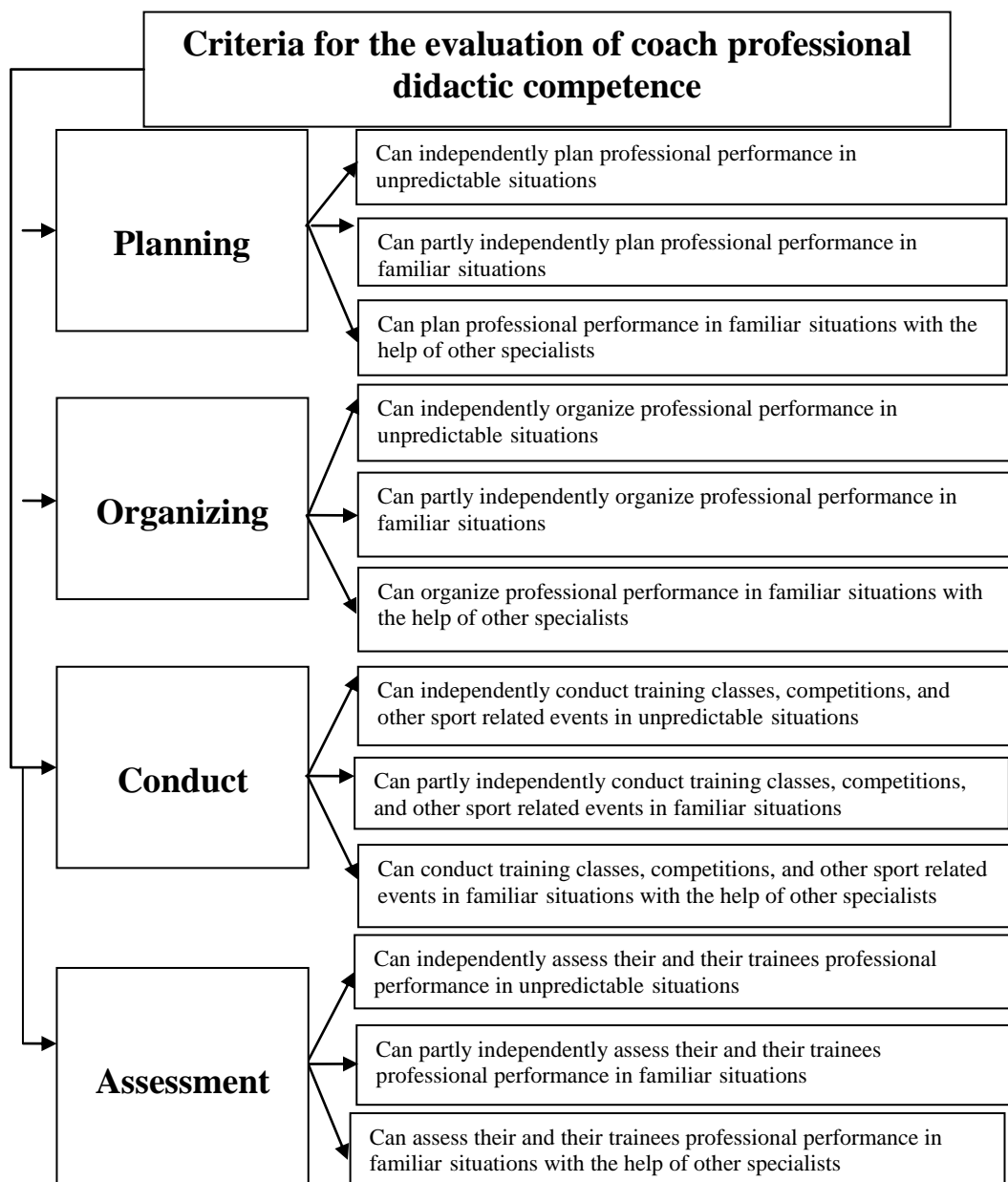

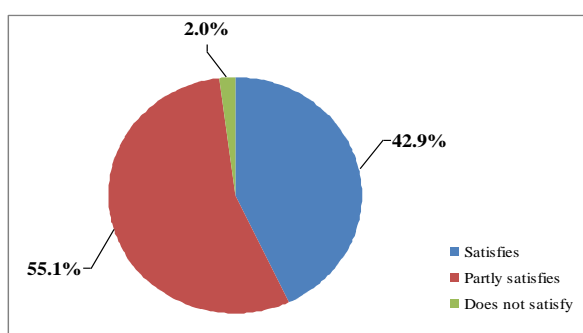
Figure 1. Criteria for the evaluation of coach professional didactic competence

According to scientist (Bales, 2007; Duffy, 2008;) insights the opportunities of the development of coach professional didactic competence within the framework of further education, which includes competence in a number of scientific areas are defined.

Coach professional didactic competence is the ability to set the aims of education, choose the appropriate methods to reach them, the ability to connect the aims of education with the means for reaching them and learning methods, the ability to identify and analyze pedagogical problems, the ability to strategically and analytically formulate the foundations of the workouts in definite situations, the ability to analyze learning situations, identifying their causes and solutions, the ability to conduct the educational process (for the development of learner and self-development), the ability to understand and operate in non-standard situations and circumstances, in the spheres of planning, organizing, conducting and assessing training work.

In order to perform Task 2 of the investigation coach further education opportunities and needs in Latvia were researched and analyzed, the analysis of literature was made. As a result of literature analysis it was concluded that Latvian competitiveness is increasingly dependent on the connection between education and labour market, and the ability to train people to work under changing circumstances throughout their lives, in order to accomplish this a flexible education system, at the basis of which are learning outcomes (competences) should be developed.

In order to investigate coach needs concerning the development of their didactic professional competence an empirical research (n = 191) was carried out. Respondent views on the proposed further education opportunities in professional sphere in Latvia are summarized below:

Figure 2. Coach views on the proposed further education offer in professional sphere in Latvia

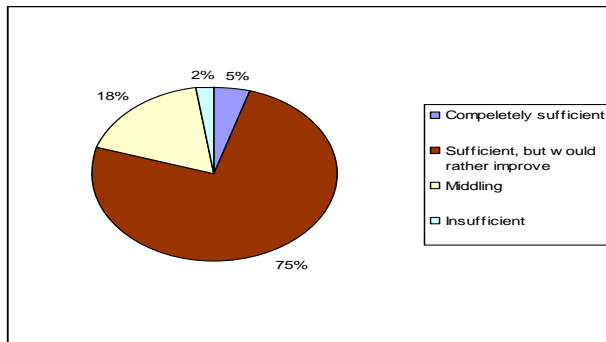

Figure 3. Coach opinion on their theoretical knowledge in the professional sphere

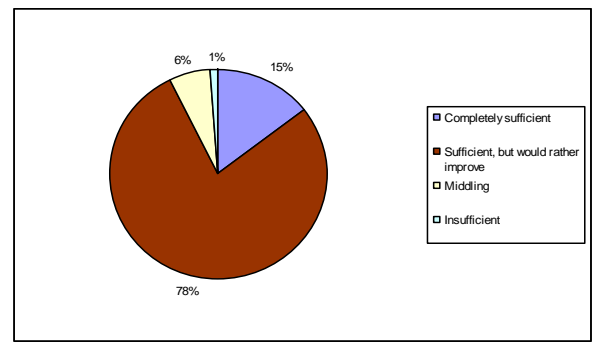

Figure 4. Coach opinion on their skills in the professional sphere

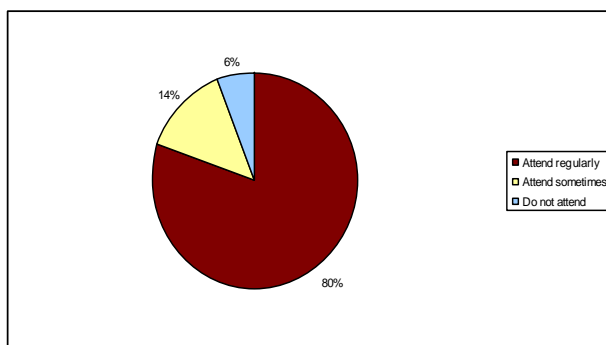

Figure 5. Coach involvement in further education (course, seminar attendance)

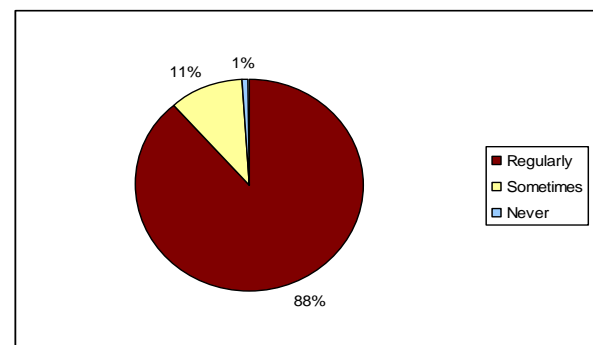

Figure 6. Coach interest in information about innovations in the professional sphere

Coach further education in the context of lifelong education is mostly related to the perspectives of employment, as well as with the opportunities for self-realization and self-actualization, because in the process of further education knowledge about innovations in the sphere of sport is enriched, as well as professional competence is developed and civic responsibility is raised.

In order to obtain coach opinion about the importance of lifelong education, factor analysis was also made with summarization and extraction of four groups of individual and professional significance of lifelong education.

Table 2

Statistical characteristics of the factor groups of coach individual and professional significance of lifelong learning

Factor No.	Factors	Eigenvalues	Number of components	Part of explained dispersion (%)
1.	Self- realization	4.034	3	31.028
2.	Development of professional competence	1.262	3	9.706
3.	Development of innovative methods	1.157	3	8.902
4.	Physical and mental development	1.017	2	7.819
Total				57.456

Factor interpretation:

The first factor - „*self-realization*” - comprises three components: lifelong learning helping to change public attitude to important issues, for example, sports ($r = .765$); the obtained knowledge helping to raise self-esteem and promote entrepreneurship ($r = .48$); lifelong learning strengthening links between generations ($r = .456$).

The second factor – “*development of professional competence*” – also comprises three components: improvement of professional competence in lifelong learning ($r = .708$); obtaining new information in lifelong learning ($r = .627$); lifelong learning promoting understanding of the processes in society and showing personal attitude to them ($r = .456$).

The third factor - „*development of innovative methods*” - comprises three components: getting acquainted with innovative methods ($r = .758$), getting to know the latest tendencies in sports ($r = .757$); the improvement of creative competences ($r = .629$).

The fourth factor - „*physical and mental development*” comprises two components: learning in strengthening mental, physical and emotional health ($r = .860$), and lifelong learning promoting people physical and mental development ($r = .773$). The obtained results can be summarized in four factor groups, in which each of the components is significant and complementing each other.

Summarizing coach ($n=191$) opinion about the opportunities of further education in Latvia (the open question of the questionnaire), positive and negative aspects were found, which they consider important in the provision of further education. Coach answers were coded and their processing was performed with software QSR NVivo9, further, using the codes, cluster analysis was made.

The analysis of coach opinion helped identifying two characteristic groups, expressing positive evaluation – coach benefits, and negative evaluation – problems in the provision of further education.

Coaches positively evaluate the organization of further education, the content of the courses, the outline of the topics and the development of professional competence, but negative opinion demonstrates the negative view on the contents and organization of the courses and attitude to students, substantiated by society higher instances negative attitude towards sports.

Obviously, coach opinions are very different, therefore it can be concluded that:

- coaches further education opportunities are sufficient, but the offer does not meet the expectations of a list of coaches, because, in their opinion, the needs of coaches are not taken into account (e.g., course themes recur, the time of further education courses is not thoroughly considered. They are organized in working time, but coaches at the age from 65 to 74 years, who already are at retirement age, are very responsible and are afraid of

losing their jobs, therefore the possibilities of attending courses and seminar are limited);

- there is inadequate offer in particular sports, and therefore new knowledge and skills are not perfected for the improvement of coach competence.

The negative attitude of higher institutions of society towards sport is considered by coaches as the attitude problem.

Evaluating the provision of opportunities in the opinion of experts (n = 5), we noticed that the experts point out the importance of further education in the development of coach professional competence.

Coach further education opportunities are characterized as being good enough. However, deficiencies in the development of Latvian sports policy and strategy, the provision of further education organized by Latvian sport federations are also reported.

The qualitative data of the coach (n = 36) competence self-assessment were coded and processed applying the software QSR NVivo9. Then cluster analysis was made.

Competence as a result expresses in the situation activity quality level. The coach answers were coded and evaluated according to the coach competence structuring theory (Duffy, 2008), the socio-culture learning organization approach and the worked-out criteria of professional didactic competence evaluation (Tiļļa, 2005).

Having analysed and summed up the results of the self-assessments, five groups characterizing coach professional activity, pointing out the necessary improvement to develop professional didactic competence, were distinguished (See Table 3).

Table 3

Coach Professional Performance Groups
(according to coach competence self-assessment)

GROUP PROFILE	Respondent abilities (competencies)	Required development of professional didactic competence
Group I: Coach – „independent planner, organizer, assessor” (PPON)		
<p><i>Work experience of 4 - 6 years; place of residence – not indicated; sport: sports games</i></p> <p>Coaches' professional knowledge in further education is developed independently, searching for information on the Internet and regularly attending various seminars.</p> <p>Professional activities of a coach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • independently plans and implements professional programmes appropriate to the kind of sport; • in collaboration with other sport specialists works out a conception, programme, appropriate to their kind of sport; 	Can independently plan, organize, assess	The ability to develop training programmes should be improved

<ul style="list-style-type: none"> organization of cooperation in professional activity is carried out partly independently, in which also other sports specialists are involved. Competitions are organized and conducted together; independently organizes and conducts training classes; independently assesses the athletes and their activities, as well as the results of the competition. 		
Group II: coach – „independent planner, organizer, programme developer”(PPOPrV)		
<p><i>Work experience 30 and more years; living - in different regions of Latvia; sport- not specified</i></p>	<p>Can independently plan, organize, and develop a training programme</p>	<p>The ability to assess the athletes and their activities, as well as the results of the competition should be improved</p>
<p>Coaches' professional knowledge in further education is developed partly independently, searching for information in newspapers, sports magazines, as well as exchanging information and experience with other coaches. Coaches attend seminars, organized by other sports specialists. Professional activities of a coach:</p> <ul style="list-style-type: none"> independently plans and implements the professional programme, appropriate to their sport; independently creates and conducts concepts, programmes, appropriate to his sport; independently organizes and conducts training sessions and competitions; partly-independently and with the support of other specialists assesses athletes and their professional activity, which is analyzed according to athletes results in competitions and tests. 		
Group III: coach – „independent planner” (PP)		
<p><i>Work experience: 30 and more years; place of residence: different regions of Latvia; sport: individual</i></p>	<p>Can plan independently the training and competitions</p>	<p>The ability to organize, conduct the training and competitions and assess the athletes and their activities, as well as the results of the competition, should be improved.</p>
<p>The improvement of coach professional knowledge occurs with the help of other specialists. Professional activities of a coach:</p> <ul style="list-style-type: none"> independently plans and implements professional long-term programme appropriate to their sport; creates concepts and conducts programmes, appropriate to their sport both independently and in collaboration with other sports professionals; with other specialists, according to athletes' age and ability organizes and manages training activities; the organization of cooperation in professional activity with other specialists, mostly in the framework of seminars; partly-independently, as well as inviting other sport specialists assesses athletes and their activities. Competition results are analyzed with the help of video materials. 		

Continuation of Table 3

Group IV: coach – „independent programme developer” (PPrV)		
<i>Work experience: 7 - 18 years; place of residence: not specified; sport: not specified</i>	Can independently develop training programmes	The ability to plan, organize, conduct the training and competitions and assess the athletes and their activities, as well as the results of the competition, should be improved.
Coaches independently improve their professional knowledge. Professional activities of a coach: <ul style="list-style-type: none"> independently and in collaboration with other sport professionals plans and implements professional programmes, appropriate to their sport; independently creates concepts and conducts programmes appropriate to their sport; the organization of cooperation in their professional activity is partly independent, through consultations with other coaches; partly independently assesses their and athlete professional activity. 		
Group V: coach – „independent assessor” (PN)		
<i>Work experience of 19 - 30 years; place of residence Riga; sport: sports games</i>	Can independently assess the athletes and their activities, as well as the results of the competition	The ability to plan, organize and conduct training programmes should be improved
Coaches improve professional knowledge partly independently, exchanging information with the other coaches. Professional activities of a coach: <ul style="list-style-type: none"> partly independently plans and carries out professional programme, appropriate to their kind of sport together with other sport specialists creates concept and makes programme appropriate to their kind of sport; independently assesses their athletes and their own performance in accordance with the results in the competitions. 		
<i>Work experience of 1 - 3 years; place of residence - different regions of Latvia; sport: not specified</i>		
Coaches improve professional knowledge partly independently. Professional activities of a coach: <ul style="list-style-type: none"> plans and implements professional programmes, appropriate to their kind of sport both independently and with the help of other specialists (in consultations with coaches, administration); creates concepts, makes programmes appropriate to their kind of sport with the help of other specialists (sports specialists, executives of sport federations); organizes and conducts training sessions both independently and with other specialists organizes cooperation in professional activity partially independently. Organizes competitions with the help of other coaches. 	Can independently assess the athletes and their activities, as well as the results of the competition	The ability to plan, organize and conduct training programmes should be improved

When carrying out Task 3 of the investigation applying content analysis, the effectiveness of further education programmes offered to coaches was evaluated, using towards participant needs oriented approach (Ross, 2010; Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011) for stating programme effectiveness, emphasizing needs (professional didactic competence) of programme

participants, characterized according to the developed criteria for evaluating coach professional didactic competence.

Table 4

Analytic summary of professional education programmes and professional development programmes

Programme/ Target audience	Aims	Characteristics according to the evaluation criteria of professional didactic competence
<i>Level 1 professional higher education programme</i>		
Level 1 professional higher education programme <i>Education and sport specialist/</i> For sports coaches (participated in the pilot study)	To prepare coach in a kind of sport, promoting mental and physical development, forming free, responsible and creative personality; promote the acquisition of coach knowledge and the development of coaching skills, which ensure obtaining Level four professional qualification and promote competitiveness in changing socio-economic conditions	Will be able to organize training process in predictable situations
<i>Professional development education programmes</i>		
Professional development education programme/ For sports specialists of category “C” (participated in the pilot study)	To provide prospective sport specialists opportunities to obtain systematic knowledge and develop skills, which are necessary for the implementation of interest programmes in sports or professional direction sport education programmes	Will be able to organize training process in predictable situations
Professional development education programme/ For sports specialists of category “A”	To provide prospective sport specialists opportunities to obtain systematic knowledge and develop skills, which are necessary for the implementation of interest programmes in sports or professional direction sport education programmes, providing opportunity to obtain sport specialist “A” category certificate and encourage to continue education in the sphere of sport	Will be able to organize training process in predictable situations
<i>Professional development programme (in further education)</i>		
I module for the improvement of sport specialist integrated sport pedagogically-psychological competencies/ For different level sport specialists (participated in the empirical research)	To promote the development of sports specialist integrated sports pedagogically-psychological competencies, thus securing the improvement of quality of sport education and students competitiveness in the labour market	Will be able to plan, organize and assess sportsmen and her own performance in predictable and unpredictable situations
II professional orientation sport specialist integrated practical activity module/ For different level sport specialists (participated in the empirical research)	To enhance practical activity competencies of professional orientation educational pedagogues, providing latest knowledge in the methodology of various sports and developing the skills necessary for conducting practical classes and organizing them	Will be able to plan, organize and conduct study training process; Will be able to assess future sports specialist study achievements; Will be able to integrate knowledge in planning, organization and conducting of practical classes in predictable and unpredictable situations

In Table 4 there is a summarization of analytic characteristics of education programmes and professional development programmes. In the contents of all the researched programmes coach knowledge and skills, necessary for their professional activity are incorporated, but topical is the question about reaching the aims of the programme, reflected in coach competence self-assessment, describing their professional activity, analyzed in accordance of the process understanding of competence.

It is stated that only in one of the researched programmes substantial emphasis on independent professional performance is observed what is seen in coach assessments when analyzing their professional activity according to the Senior sports coach responsibilities included in the Profession Standard and which are essential for qualitative professional work.

In order to evaluate the learning situations in the process of further education, video observation was carried out, in the evaluation process of which five theoretically-practical classes of the seminar were analyzed. According to the socio-cultural learning organization system theory (Tiļļa, 2005) learning situations were observed and coach knowledge acquisition and skills development were stated. Video observation was carried out in the framework of II professional direction sports specialist integrated practical activity module.

In the evaluation of the video observations emphasis was laid on coach activity (in theoretical and practical parts of the seminar) in acquiring knowledge and improving skills. Taking as the foundation learning theories (Rogers, 1969; Knowles, 1980; Žogla, 2001; Lieģeniece 2002; Maslo, 2003; Tiļļa, 2005; Salīte, 2009) the learning situations were observed, identifying coach knowledge acquisition and skill development.

When analyzing interconnections applying QSR NVivo 9 software, the dendrogram of interconnections of all five theoretically-practical classes had been made, grouped by similarity features (see Figure 7).

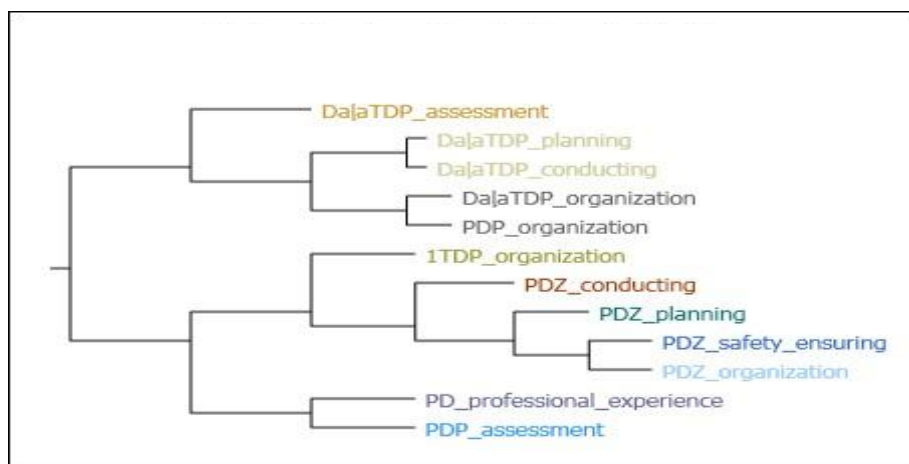

Figure 7. **Dendrogram of interconnections of five theoretically-practical classes**

Summarizing all five classes video fragments, the conclusion can be drawn that knowledge provision, organized and planned by the lecturer, dominates (Jaccard's coefficient = .57), but independent coaching skill development was less observed, such learning situations do not contribute to the development of professional didactic competence.

The lecturer dominates in the learning process, so dynamic development of professional didactic competence is not observed as in all five classes it was stated that when organizing professional knowledge mostly there is lecturers' activity which does not facilitate the development of coach skills.

The efficiency of further education programmes in the opinion of experts.

The effectiveness of further education determines the understanding of the process of further education and the ability to raise the coach needs and apply interactive learning methods. The system approach in planning the process of further education is essential.

The cluster analysis of expert interviews shows that in further education four directions of activity should be developed, which should be planned, taken into account the needs of coaches, and which should be realized in the framework of coach further education programme. This means that:

1) seminars should be planned according to coach education qualification levels, ensuring that in the framework of education programme coaches improve their knowledge and develop skills in the organization of training sessions and competitions, and in their assessment (Jaccard's coefficient= .33);

2) seminars should be planned in different sports, providing innovative knowledge in the sport. In the framework of the programme skills of assessing the trainings sessions and competitions should be developed (Jaccard's coefficient= .5);

3) should be planned seminars for highest level professional category coaches. In the programmes of professional development the knowledge and skills of organizing trainings sessions and competitions should be integrated (Jaccard's coefficient= .33), as well as the skills of planning trainings sessions and competitions (Jaccard's coefficient = .5);

4) separate courses and seminars for coaches should be planned accordingly to their needs. Coaches should be motivated to pursue further education. In the framework of the programmes for professional development knowledge should be improved and skills should be developed in the planning of training sessions and competitions (Jaccard's coefficient= .5), as well as in their organization (Jaccard's coefficient= .66) and in conducting them (Jaccard's coefficient= .33), $p > 0.05$, so it can be concluded that correlations are statistically significant.

When carrying out Task 4 – the formation of the model for the development of coach professional didactic competence in further education - we took as the foundation the theory of skills and knowledge integration (Baartman, Bruijn, 2011), coach competence structuring theory (Bales, 2007; Duffy, 2008), towards participant needs oriented approach for programme

effectiveness (Ross, 2010; Fitzpatrick, Saners, Worthen, 2011) emphasizing the needs of programme participants, socio-cultural learning organization system approach (Tişla, 2005), and theoretically justified criteria for the evaluation of coach professional didactic competence.

Model for the development of coach professional didactic competence in further education has the following components:

- the aim of further education programme concerning the development of coach professional didactic competence (the aim is set forth according to adult needs);
- the elements of professional didactic competence (knowledge, skills, attitudes). Didactic elements of competence transform in the process of integration;
- learning tasks, which, considering coach needs, include learning situations;
- learning situations, emerging in the process of further education;
- coach needs in the development of professional didactic competence (learning tasks in learning situations);
- professional didactic competences to be improved (ability to plan, organize, make programmes, perform and conduct, as well as assess in unpredictable situations);
- coach groups (five groups characterizing professional performance with each group specific need for the development of professional didactic competence).

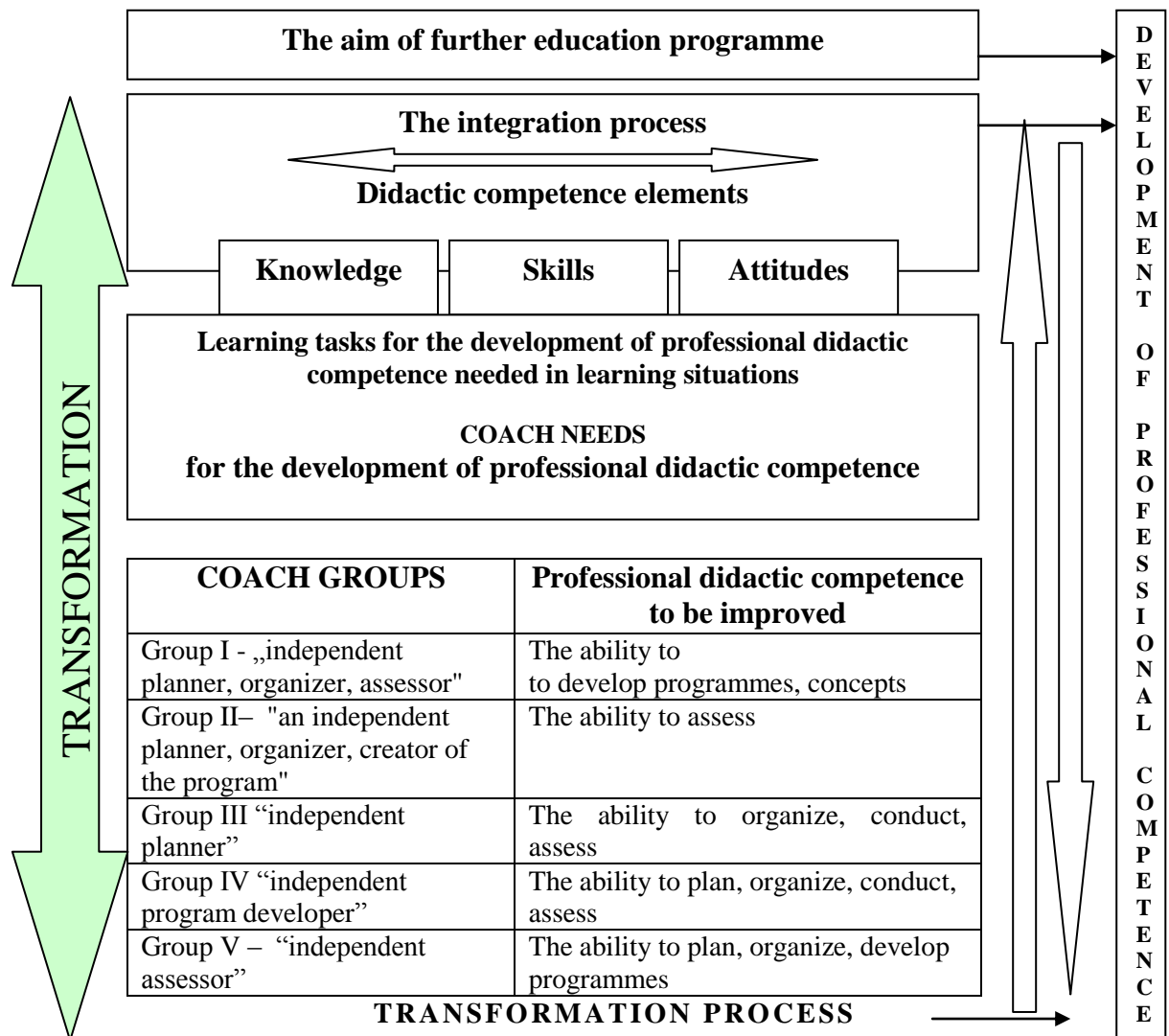

Figure 8. Model for the development of coach professional didactic competence in further education

Basic characteristics and development opportunities for the first group of coaches „*independent planner, organizer, assessor*“ within the further education model for the development of coach professional didactic competence are as follows:

- the coaches of this group are characterized by the ability to develop annual plans for training sessions (technical, tactical, physical and mental), as well as long-term training plans (technical, tactical, physical and mental), taking as the foundation the principles of sports science, the ability to independently organize and conduct training sessions and competition activities, the ability to independently assess the students and their activities, as well as the results of the competitions. Using professional didactic competence evaluation criteria can determine the level of competence, i.e., can conduct and supervise the work and learning activities, assessment and improvement in unpredictable situations.

The coaches of this group should develop didactic competence: the ability to develop programmes.

Basic characteristics and development opportunities for the second group of coaches of the model for the development of coach professional didactic competence in further education: "*an independent planner, organizer, creator of the programme*" are as follows:

- the coaches of this group indicate that they improve professional knowledge partly independently and with the help of other specialists. Coaches independently plan and implement professional programmes appropriate to their sport; create and implement concept and program appropriate to their sport; organize and conduct training sessions and competitions.

Using the criteria for the evaluation of professional didactic competence the competence of the level can be determined, i.e., the ability to perform complex technical or professional activities, take responsibility for decision-making in unpredictable work or study contexts.

The coaches of this group should develop didactic competence: the ability to assess their trainees and their professional performance. Analyzing their trainees' results in competitions and tests, the coaches of this group assess the performance partly independently and with the help of other specialists.

Basic characteristics and development opportunities for the third group of coaches of the model for the development of coach professional didactic competence in further education: "*independent planner*" are as follows:

- the coaches of this group independently plan and implement professional long-term programme, appropriate to their sport; create and implement concept and programme appropriate to their sport both independently and with the help of other specialists; with the help of other specialists organize and conduct training sessions, appropriate to their trainee age and abilities; in their professional activity organize cooperation with the help of other specialists, and it mostly is carried out in seminars; partly independently and with the collaboration of other specialists, inviting other specialists of the kind of sport, assess their and their trainees' professional activity. The results of the competitions are analyzed with the help of video materials.

The coaches of this group should develop didactic competence: the ability to organize, conduct and assess in unpredictable situations.

Basic characteristics and development opportunities for the fourth group of coaches of the model for the development of coach professional didactic competence in further education: "*independent program developer*" are as follows:

- the coaches of this group independently and with the help of other sport specialists plan and implement professional programme, appropriate to their sport; independently create and implement concept and programme

appropriate to their sport; the organization of cooperation in their professional activity is carried out partly independently, consulting other specialists; partly independently assess their and their trainees professional activity.

The coaches of this group should develop didactic competence: the ability to plan, organize, conduct and assess in unpredictable situations.

Basic characteristics and development opportunities for the fifth group of coaches of the model for the development of coach professional didactic competence in further education: “*independent assessor*” are as follows:

- the coaches of this group independently and with the help of other sport specialists (sport specialists, programme managers, heads of sports federations) create and implement concept and programme appropriate to their sport; partly independently plan and implement professional programme, appropriate to their sport; according to the results of competitions independently assess trainees and their professional activity; organize and conduct training sessions both independently and with the help of other specialists; the organization of cooperation in their professional activity is carried out partly independently, in the organization of competitions are involved also other coaches; independently assess their and their trainees professional activity.

The coaches of this group should develop didactic competence: the ability to plan, organize, make programmes in unpredictable situations.

The groups of coaches are generalized and they have been formed, considering self-assessment of coach competence.

To ensure integration and transformation in further education within the model of the development of professional didactic competence, coach activity should be based on the learning to choose approach: continuous professional development, with the possibility to choose. Alongside with the possibility to choose responsibility and the sense of autonomy are promoted.

Basic characteristics of coach professional activity, incorporated in the model, are formed, considering the levels of activity within particular situation, which are assessed in unpredictable situations, and in predictable situations with the help of other specialists. For the determination of the level of activity corresponding to definite situation, three levels of professional didactic competence, corresponding to the level of coach activity in definite situation, are worked out.

The expected learning outcome is the integration and transformation of knowledge, skills and attitudes, raising coach professional didactic competence to higher level, so that in the next time of attending seminar learning situations improve further.

Discussion

In the research the development of coach personality in the light of the issues of the development of professional competencies has been investigated, thus approaching integrative personality development in sports pedagogy.

In contemporary sport education the development of personality professional competencies in the aspect of professional improvement has become topical.

In theoretical investigations in relation to the formation and development of personality varied understanding of competence is observed.

As Tiĭla understands, competence as a result expresses at the level of human activity in a definite situation (Tiĭla, 2005). Jorgensen sees the grounds for the concept of competence in the importance of social and cultural progress, which puts very high demands on the assessment, analyzing and choosing skills and the ability to act adequately in new and unfamiliar situations. Competence becomes an expression of skill that enables people to manage and operate in social and cultural diversity, and it is developed during studies (Eichorst, 1998).

Koĭe in her investigations emphasizes reflexive approach with learning outcomes: intra-individual need for the development of personality, analysis of one's own learning activity, knowledge structuring, knowledge formulating or rethinking, generation of new ideas (Koĭe, 1999).

Profession standards describe competences as the indicators of the achievement, while achievement scores describe the behaviour, manifested in terms of knowledge, skills and attitudes.

Researching the content of professional didactic competence, the defined understandings of competence (Tiĭla, 2005; Duffy, 2010; EQF for lifelong learning approach, 2009) helped to structure coach competence self-assessment data, learning tasks in learning situations with an emphasis on the improvement of coach professional didactic competencies.

Using a variety of research methods, indicator validity and relevance is secured by the variety of data obtaining and their processing methodology, as well as the repetition of the research and the comparison of the results.

In the framework of the research the criteria for the evaluation of coach professional didactic competence are developed, and its definition is formulated, as well as the factors of individual and professional significance of coach lifelong education should be taken into account when planning content of coach further education programmes.

The cluster analysis, performed with the help of QSR NVivo9 software, enabled the creation of five groups, characterizing professional activity didactic competencies and manifesting the need for the improvement of professional didactic competence in the framework of further education.

Taking into account the results obtained and taking as the foundation scientific theory about the integration of knowledge and skills (Baartman,

Bruijn, 2011), about the structuring of coach competence (Bales, 2007; Duffy, 2008), about socio-cultural approach to the system of learning organization (Tiļļa, 2005) and scientifically substantiated criteria for the evaluation of coach professional didactic competence, a structured, theoretically and scientifically justified model for the development of coach professional didactic competence in the framework of further education has been worked out.

Considering that in the research data triangulation is used, i.e., information obtained from three different sources – coach self-assessment, expert interviews, and video observations – for further investigations in the context of coach further education transdisciplinary approach should be applied.

Conclusions and recommendations

1. Having investigated scientific insights of competence structuring theory (Bales, 2007; Duffy, 2008), four theoretically substantiated criteria for evaluating professional didactic competence have been worked out: planning competence, organizational competence, conducting competence, assessment competence, which characterize the need for the development of professional didactic competence in various learning situations:
  - 1.1. If a coach in predictable situations with the help of other specialists can plan and organize his professional activities, form a conception and programme appropriate to his kind of sport, conduct sport related activities, and assess his own and his trainee performance, he meets the requirements for the first level of professional didactic competence.
  - 1.2. If a coach in predictable situations can partly independently plan and organize his professional activities, form a conception and programme appropriate to his kind of sport, conduct sport related activities, assess his own and his trainee performance, he meets the requirements for the second level of professional didactic competence.
  - 1.3. If a coach in predictable situations can partly independently plan and organize his professional activities, form a conception and programme appropriate to his kind of sport, conduct sport related activities, assess his own and his trainee performance, he meets the requirements for the third level of professional didactic competence.
  - 1.4. Evaluating coach performance, the characteristics of professional didactic competence and the development opportunities of the necessary professional didactic competence in the framework of further education can be determined.
2. Having investigated sports coach further education opportunities in Latvia, it has been found out:
  - 2.1. There is a relationship between sports specialist views on further education and acquired knowledge, which builds sports specialist self-esteem and increases their entrepreneurship ($r_s = .24$, $p < .05$), promotion of sports specialist awareness and personal attitude ($r_s = .37$, $p < .01$), alignment of

- their value system ($r_s = .44, p < .01$) and professional work experience ($r_s = .46, p < .01$).
- 2.2. If sports specialists in addition to their professional activities attend further education courses and seminars, it improves their professional competence ($r_s = .24, p < .05$), the system of values is organized and developed ($r_s = .2; p < .01$).
  - 2.3. Participation in everyday learning activities correlates with further education courses and seminars attended by sports specialists ($r_s = .15, p < .05$), improved creative competencies ($r_s = .15, p < .05$), and there is a relationship between sports specialists opinion about improved physical and mental development and creative powers, developed in the framework of further education ($r_s = .31, p < .01$), and successful integration into the international sports specialist circle ($r_s = .30; p < .01$).
3. The examination of the implemented further education programmes for the development of professional didactic competence shows that:
    - 3.1. A relation is observed between the outline of pedagogue professional experience and the assessment of skills, that correlate with one coach skill demonstration and pedagogue provided knowledge in planning (Jaccard's coefficient = .28), conducting sport sessions (Jaccard's coefficient = .16), their organization (Jaccard's coefficient = .16) and ensuring the safety (Jaccard's coefficient = .5);
    - 3.2. A relation is observed between coach, course attendees, partial involvement in the demonstration of skills and pedagogue provided knowledge in skill organization (Jaccard's coefficient = .75), conducting sport sessions (Jaccard's coefficient = .33, planning (Jaccard's coefficient = .2) and assessment (Jaccard's coefficient = .2).
    - 3.3. Experts interview cluster analysis shows that in the further education of coaches four directions should be developed, which should be planned, considering coach needs, and should be realized in the framework of coach professional development programme.
    - 3.4. Coach self-assessment cluster analysis suggests that in further education five groups can be distinguished, characterizing coach professional performance, which indicate the needs for the development of coach professional didactic competence in the framework of further education.
      - 3.4.1. Group I: A coach – „an independent planner, organizer, assessor”. Professional didactic competence to be developed: the ability to develop programmes.
      - 3.4.2. Group II: A coach – „an independent planner, organizer, programme developer”. Professional didactic competence to be developed: the ability to assess sportsmen and their own professional performance.
      - 3.4.3. Group III: A coach – „an independent planner”. Professional didactic competence to be developed: the ability to organize and conduct training

sessions and competitions, assess sportsmen and their own professional performance.

3.4.4. Group IV: A coach – „an independent programme developer”. Professional didactic competence to be developed: the ability to plan training process, conduct training sessions and competitions, assess sportsmen and their own professional performance.

3.4.5. Group V: A coach – „an independent assessor”. Professional didactic competence to be developed: the ability to plan training process, develop programmes, organize and conduct training sessions and competitions.

4. A structured, theoretically and scientifically substantiated model for the development of coach professional didactic competence has been worked out, in which the elements of professional didactic competence: knowledge, skills and attitudes are integrated, which are incorporated in learning tasks in learning situations, and which are to be realized within the framework of the programme for professional development, taking as the foundation coach needs for the development of their professional didactic competence, promoting skill transformation into ability to plan, organize, develop programmes, assess sportsmen and their own professional performance in unpredictable situations.

Considering the results of the empirical study, a structured, theoretically based and scientifically justified model for the development of coach professional didactic competence within the framework of further education has been developed, on the basis of which recommendations for further education programme makers and organizers (*For Latvian Coach Further Education Centre, a.o.*) have been worked out:

1. Before the implementation of further education programmes awareness of the target groups should be raised, using the criteria for the evaluation of professional didactic competence (in structural components of planning, organization, conducting training sessions, assessment), as well as about the levels of their professional performance for further improvement of professional competence in the framework of further education.

- 1.1. The main attention should be paid to the needs of target groups, the improvement of professional didactic competence in the framework of further education.

- 1.2. The content of coach further education programmes should focus on the integration of knowledge, skills and attitudes in learning situations, facilitating the transformation process.

- 1.3. The process of further education should be outlined in four directions of activity, which should be planned, taking into account coach needs, and

should be implemented in the framework of the programme for coach professional development.

The following seminars should be organized:

1.3.1. for coaches (according to the levels of the qualification of education).

The content should focus on sportsmen trainings and competition activity organization and assessment, the study unit focuses on knowledge of training session organization and their assessment. When building professional competence, greater attention should be paid to the ability to cooperate;

1.3.2. for high class coaches (with highest level professional category).

The content should focus on knowledge in organization and planning. For the exchange of experience foreign sport specialists should be invited;

1.3.3. for coaches in definite kinds of sport.

The content of professional development education programme should focus on the assessment of sportsmen training and competition performance. For the exchange of experience foreign sport specialists in kinds of sport should be invited.

1.3.4. separate courses, seminars for coaches.

The key words: coach needs and motivation. The content of professional development programmes focuses on coach knowledge and skills in the planning, organization and conducting of training sessions and competitions. The emphasis is put on the integration of knowledge and skills, coach activity planning, organization and conducting of training sessions.

1.4. The organization of further education should be planned in 5 groups, taking into account coach needs.

Group I: A coach „an independent planner, organizer, assessor” – the ability to develop programmes should be improved.

Group II: A coach „an independent planner, organizer, programme developer” –the ability to assess sportsmen and their own professional performance should be improved.

Group III: A coach „an independent planner” – the ability to organize and conduct training sessions and competitions, as well as the ability to assess sportsmen and their own professional performance should be improved.

Group IV: A coach „an independent programme developer” – the ability to plan and conduct training sessions and competition activity, as well as the ability to assess sportsmen and their own professional performance should be improved.

Group V: A coach „an independent assessor” – the ability to plan training process, develop programmes, organize and conduct training sessions and competitions should be improved.

The list of scientific publications, reflecting the results of the Doctoral Thesis

1. Jakovļeva M. Tālākizglītības aspekti sporta speciālistu kompetences pilnveidē. *RTU zinātniskie raksti. Humanitārās un sociālās zinātnes*. Series: The Humanities and Social Science are abstracted and indexed in EBSCO and ProQuest databases. ISSN 1407-9291, 2012/20. Lpp. 77.-84.
2. Jakovļeva M., Zidens J., Fernate A. The Role of Life long education in sports coach professional development. *5-th Baltic sport science conference. Current Issues and new Ideas in Sport Science*. Abstracts. Lietuvos Kūno kultūros akademija, 2012. P. 88.-89.
3. Яковлева М. Специалисты в области спорта, продолжающие образование в Латвии: опыт и проблемы. *Материалы V Международного конгресса „Человек, спорт, здоровье” конгресса*. Санкт-Петербург 2011. с.9.
4. Jakovļeva M. Topošo sporta speciālistu izglītība ilgspējīgai attīstībai. *Pedagoģija: teorija un prakse. VI Izglītība un pilsoniskā sabiedrība. Zinātnisko rakstu krājums*. ISSN 1407-9143. Liepāja, LiePA, 2011. Lpp. 279.-287.
5. Jakovļeva M., Zidens J., Fernate A. Coach opinion about the opportunities, participation and motivating factors of further education in Latvia. *Acta Kinesiologiae Universitatis Tartuensis*. Indexed in Sport Discus Vol.16 (Supplement). Abstract. Tartu, 2011. P.90 – 91.
6. Jakovļeva M., Zīdens J. The investigation of factors, determining coach further education in the context of life-long education. *LASE Journal of Sport Science*, 2011/1. Vol.2. ISSN 1691-7669, Indexed in Index Copernicus, P.70.-79.
7. Jakovļeva M. Sport specialists/ coaches self – assessment as means of improving professional competence. - *3rd International Conference „Physical Culture and Sport in Universities 2010.”* ISSN 2029-4840. Kaunas, Technologija, 2010. P.220-222.
8. Jakovļeva M., Zīdens J. Coach professional improvement in life-long learning context. *3rd Baltic Sport Science Conference. “Physical Activity and Sport in Changing Society: Research, Theory, Practice and Management”*. Abstracts. Riga, Latvian Academy of Sport Education, 2010. P. 25 -26
9. Jakovļeva M. Studiju procesa kvalitātes izvērtējums (LSPA studentu skatījums). *RTU zinātniskie raksti. Humanitārās un sociālās zinātnes*. Series: The Humanities and Social Science are abstracted and indexed in EBSCO and ProQuest databases. ISSN 1407 – 9291, 2010. Lpp. 96.-101.

10. Jakovļeva M. Studiju procesa pievilcīguma pašizvērtējums LSPA studentu skatījumā. *LSPA zinātniskie raksti*. ISO 3297. Rīga, LSPA, 2009. Lpp. 91.-97.

The list of participation in international scientific conferences

1. *The Role of Life long education in sports coach professional development*. 5-th Baltic sport science conference. Current Issues and new Ideas in Sport Science. Kaunas, 18.-19.04.2012.
2. *Sistēmiskās pieejas loma sporta treneru tālākizglītības procesa modelēšanā*. LSPA Starptautiskā zinātniskā konference sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 26.04.2012.
3. *Sporta treneru profesionālās kompetences kritēriji*. RTU 52. starptautiskā zinātniskā konference (sekcijā „Humanitārās un sociālās zinātnes”). Rīga, RTU, 14.10.2011.
4. *Coach opinion about the opportunities, participation and motivating factors of further education in Latvia*. 4th Baltic Conference in Exercise and Sport Sciences. Tartu, 07.- 09.04.2011.
5. *Sporta treneru profesionālās kompetences izvērtējums*. LSPA 90 gadu jubilejai veltītā Starptautiskā zinātniskā konference Sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 05.09.2011.
6. *Специалисты в области спорта, продолжающие образование в Латвии опыт и проблемы*. V Международный конгресс „Человек, спорт, здоровье.” Санкт-Петербург, 21.-23.04.2011.
7. *Trenera tālākizglītošanās noteicošie faktori mūžizglītības kontekstā*. Starptautiskā zinātniskā konference Sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 08.04.2010.
8. *Coach professional improvement in life-long learning context*. 3rd Baltic Sport Science Conference. ”Physical Activity and Sport in Changing Society: Research, Theory, Practice and Management.” Riga, Latvian Academy of Sport Education, 29.05.2010.
9. *Tālākizglītības aspekti sporta speciālistu skatījumā*. RTU 51. starptautiskā zinātniskā konference, Rīga, RTU, 15.10.2010.
10. *Topošo sporta speciālistu izglītība ilgspējīgai attīstībai*. Starptautiskā zinātniskā konference „Izglītība un pilsoniskā sabiedrība”. Liepāja, Liepājas universitāte, 06. - 09.09.2010.
11. *Sports specialists/ coaches self – assessment as means of improving profesional competence*. - 3rd International „Conference Physical Culture and Sport in Universities 2010.” Palanga, 29.05.2010.
12. *LSPA studiju procesa izvērtējums*. Starptautiskā zinātniskā konference Sporta zinātnē. Rīga, LSPA, 07.-08.04.2009.

Participation in conferences

1. *Treneru izglītošanās procesa pilnveide mūžizglītības kontekstā*. LSPA 2. doktorantu un maģistrantu konference Rīga, LSPA, 18.03.2010.
2. *Mūžizglītības nozīme sporta speciālistu profesionālajā darbībā*. Zinātniski metodiskā konference „Sporta izglītības aktualitātes”. Liepāja, LiePA, 22.10.2010.
3. *Sporta treneru uzskati par profesionālās kompetences pilnveidi tālākizglītībā*. LSPA 3. doktorantu un maģistrantu konference. Rīga, LSPA, 17.03.2011.
4. *Treneru profesionālās pilnveides programmu efektivitātes izvērtējums*. LSPA 4. doktorantu un maģistrantu konference. Rīga, LSPA, 15.03.2012.

Curriculum vitae

Personal information

Surname, name	Monta Jakovleva
Date of birth and place of birth	30.10.1967, Liepāja, LR
Phone number, e-mail:	+37129537467, monta.jakovleva@lspa.lv

Education

2006 - 2012	PhD (Sport Science), Latvian Academy of Sport Education (LSPA)
2004 – 2006	Master degree (Sport Science), LSPA
1987 – 1992	Qualification: teacher of Sport, LSPA
1992	BSc (Sport Science), LSPA

The experience of professional activity

Since 2010 up to now	Researcher, Department of Management and Communication Sciences, Latvian Academy of Sport Education (LSPA)
Since 2009 up to now	Visiting assistant, LSPA
2004- 2010	Methodologist, Department of Social sciences and Management, LSPA
2003-2006	Visiting assistant, LSPA
1992-2004	Senior laboratory assistant, the Department of Social Sciences and Management, LSPA
1987-1991	Laboratory assistant, the Department of Gymnastics, Latvian State Institute of Physical Culture

Additional education (courses, seminars), study visits

1. June 19, 2012. Higher Education Pedagogue Professional Development Program „Topicalities in University Didactics” (1st module), The Essence of Adult Learning, Skills and Assessment (8 hours), Riga, LSPA (Certificate No.8714).
2. November 14, 2010. Seminar „Regulations of Refereeing in Esthetic gymnastics”, Riga, LEVA (Certificate, 18 hours).
3. August 20, 2010. Seminar „Business Etiquette”, Riga (Certificate, 8 hours).
4. January 14-15, 2010, LSPA Professional Development courses „Qualitative Research in Sports science”, Riga, LSPA (Certificate, 20 hours).
5. November 19, 2008. Professional Development courses for LR Education and Sport Specialists „Project management”, Riga (Certificate, 12 hours).
6. August 25-29, 2008. In-Service Training Courses for University Staff „Model for the formation of individual learning activity”, Riga (Certificate, 40 hours).

Pedagogical work, study courses taught:

Professional Ethics	1 CP (1.5 ECTS)
Business Etiquette	1 CP (1.5 ECTS)

Additional information about professional activity:

Since 2009: member, LSPA Commission of Ethics

Since 1996: member, LSPA Enrolment Commission

Language skills: Latvian: native, English: conversational level, German: conversational level, Russian: fluent.

August 28, 2012

ACKNOWLEDGEMENTS

I express my thanks to the scientific supervisor of my Doctoral Thesis Dr.paed. Prof. Janis ZĪDENS, the Rector of the Latvian Academy of Sport Education (LASE), for support and advice in the process of writing the Thesis.

Special thanks also to the adviser Dr.paed. Assoc. Prof. Andra FERNATE, LASE Vice-rector of Studies, for the competent advice in structuring the Thesis, for the advice in qualitative research and in work with the data procession software QSR NVivo9.

Many thanks to Dr.paed. Prof. Agita ABELE, Dr.biol. Prof. Ina Mara RUBANA and Dr.paed. Assoc. Prof. Zermena VAZNE for the purposeful discussions and support in the development of the Thesis content.

Sincere thanks to M.paed. Assist. Prof. Ina BUDVIKE for the corrections of the Thesis, and to Dr.paed. Assist. Prof. Antra GULBE for her encouragement and support during the development of the Thesis.

Thanks a lot to all future and present sports coaches, as well as the experts of the coach further education programmes for the support during the research.

I would like to thank also the colleagues of the Management and Communication Science Department and my family for understanding, patience and support in the process of writing the Thesis.

I am thankful for the possibility to receive the financing of the ESF project “Support for Sport Science” to provide carrying out of research within the Thesis and presentation of the research data in international scientific conferences, as well as issuing conference materials.